

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Klimann,
H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots,

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

Kristal, H.: Erasisiku osavõtt ametialasest intellektuaalsest võltsimisest	97
Grünthal, T.: Märkmeid TKS eelnõu kohta	123
Vender, J.: Vastuväiteid T. Grünthalile tema artikli puhul kehtiva TKS kaitses	130
Grünthal, T.: Vastuseks eelnevale	137

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1933. a. märtsikuu tegeluse ülevaade	139
--	-----

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

Kas maksuaastal surnud isiku tulumaksu määramisel tuleb arvesse võtta ka elatusmiinimumi määr?	140
Kas vaimuhaigete ja langetõbiste eest hoolitsemise kulude kandmise kohta on kohaldatavad Hoolekandeseaduse §§ 19, 20 ja 21 eeskirjad?	141
Kas rohuteadlase suhtes, kes katkestanud oma tegevuse proviisorina rohkem kui kümneks üksteisele järgnevaks aastaks, kuid kes selle aja jooksul on Tervishoiuvalitsuse poolt proviisoriks registreeritud ja temale vabamüügiapteekides töötamise luba antud, on kohaldatav Tervishoiu personali kutsetegevuse seaduse § 33?	141
Kas protsentuaalne vahekord teatavas ettevõttes kindlustatud tööliste arvu ja ametnikkude arvu vahel võib kindlustusühingu juhatusel kindlustusmaksu määra kõrgendamiseks põhjust anda?	142
Kas Maksudevalitsuse ametnik võib Maksupeakomitee alalise liikme ajutiseks kohustetäitjaks olla?	142

Tsiviilosakond:

Kas võib meil kehtivate seaduste järgi aktsiaseltsi nimelise aktsia omandiks üleminek ühelt aktsionärielt, kes aktsia tekstis on märgitud selle omanikuna, teisele isikule toimuda viimase poolt aktsiale kirjutatud nimeta üleandepalkkirja põhjal?	143
Kas võib isik, kes kinnisvara omandas avalikul sundmüügil ja kelle järgi kinnisvara on arvatud vastava kohtumäärusega (TKS §§ 1874, 1875) ning kes asetatud selle kinnisvara valdamisele, taotella endise omaniku väljatõstmist sellest kinnisvarast valduse ennistamise hagiga?	144

**Eraisiku osavõtt ametialasest intellektuaalsest
võltsimisest.**

H. Kristal.

Kui seadus *expressis verbis* ei määritle eraisiku osavõtu karistatavust ametialasest intellektuaalsest võltsimisest, siis sõltub selle küsimuse lahendus eeskätt sellest, kas ametialane intellektuaalne võltsimine on antud kriminaalõiguse-süsteemis eridelikt sõna kitsamas mõttes või mitte: kui ei, kui ametialane intellektuaalne võltsimine on vaid võltsimise kvalifitseeritud või koguni privilegeeritud juhtum, siis jääb eraisiku-osalise karistamisel probleemiks veel ainult see, kas antud seadustikus karistuse suurust tingivad isikulised omadused ja vahekorrad, antuna ühes osalises, mõjustavad teise osalise karistust, sest sellest oleneb, kas eraisikut-osalist karistada ametialast intellektuaalset võltsimist käsitleva §-i või vastava üldparagraafi alusel. Kui aga ametialane intellektuaalne võltsimine on eridelikt, siis sõltub eraisiku-osalise karistatavus edasi sellest, kas kõrvalise isiku osavõttu erideliktist käsitatakse antud kriminaalõiguse-süsteemis süütegelse, karistatava osavõtna või mitte.

Et ka NS-s ja KrS-s eraisiku osavõttu ametialasest intellektuaalsest võltsimisest otseselt ei määritleda, siis tuleb siingi, seda probleemi NS ja KrS seisukohast käsitlevas kirjutises, lähtuda küsimusest, kas ametialane intellektuaalne võltsimine esineb NS-s ja KrS-s erideliktina või mitte, mis omakord eeldab eridelikti mõiste täpsamat määritlemist.

I.

1. Eridelikti määritletakse tavaliselt süüteona, mis tegijana eeldab teatava kvalifikatsiooniga isikut¹. See määritletus pole aga täppis, sest see hõlmab ka need süüteod, milles

¹ Vrd. Liszt-Schmidt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, Sechszwanzigste Auflage, Berlin 1932, lk. 182, 333, 334; Edmund Mezger, Strafrecht, München 1931, lk. 418, 451; Max Ernst Mayer, Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts, Zweite unveränderte Auflage, Heidelberg 1923, lk. 94, 412.

tegija erilised isikulised omadused tingivad ainult karistuse suuruse, mitte aga karistatavuse üldse, seega süüteod, mis kujutavad vaid isikuliste omaduste alusel kvalifitseeritud või privilegeeritud juhtumeid.

Viimaste puhul tõusetub eriprobleemina ainult see, kas need, vaid karistuse suurust tingivad, isikulised omadused mõjustavad neid omadusi mitteomavate osaliste resp. vahendliku tegija karistust. Ei tõusetu aga nende süütegude puhul spetsiifilised eridelikti probleemid: kas on erilise kvalifikatsiooniga tegijat eeldavast süüteost võimalik, esiteks, karistatav osavõtt ja, teiseks, vahendlik toimepanek isiku poolt, kes vastavat kvalifikatsiooni ei oma. Need küsimused tõusetuvad ainult nende süütegude suhtes, milles tegija erilised isikulised omadused ei mõjusta ainult karistuse suurust, vaid tingivad karistatavuse üldse. Seepärast on täpsam piirata eridelikti mõistet süütegudega, mille karistatavuse tingivad erilised, seaduses otseselt fikseeritud või seadusest järeldatavad omadused tegijas². Ses mõttes käsitatakse eridelikti ka käesolevas kirjutises³.

Eridelikti tuleb hoida lahus nn. omakäelisest süüteost⁴: eridelikti juures on toimepaneku võimalus piiratud teatava liigi isikutega, kes aga seda süütegu võivad toime panna ka vahendlikult, ka kõrvalise isiku kui vahendi abil⁵; omakäeliste juures aga ümberpöörduvalt: tegijana arvestatavate isikute kogu pole piiratud, kuid süütegu saab toime panna ainult oma isikus, mitte aga vahendlikult⁶.

Nagu tähendatud, on võimalik eridelikti vahendlik toime-

---

² Sellep., niivõrt, kui seadus otseselt ei fikseeri tegijana meesisikut, pole käsitatav erideliktina vägistamine, sest selle karistatavuse tingivad mitte omadused tegijas, vaid ainult teatava hüvise, sugulise vabaduse, rikku mine vägivaldse suguühenduse teel. Vrd. Mezger, op. cit., lk. 419.

³ Selliselt piiratuna käsitab eridelikti näit. Hippel, Deutsches Strafrecht, Berlin 1930, II Bd., lk. 482.

⁴ Eigenhändiges Delikt, vt. Mezger, op. cit., lk. 417 jj.

⁵ Valitsev seisukoht. Vt. näit. Liszt-Schmidt, op. cit., lk. 331; Mezger, op. cit., lk. 432; Max Ernst Mayer, op. cit., lk. 376.

⁶ Vt. Mezger, op. cit., lk. 417; Liszt-Schmidt, op. cit., lk. 334. Omakäelise süüteona käsitatakse näit. valevandumist — ei saa vanduda valet teise suuga. Aga mõistagi on võimalik kihutamine resp. kaasaaitamine omakäelisele süüteole. Delicta carnis kohta vt. Mezger, op. cit., lk. 419; ka Tagantsev, Russkoe ugolovnoe pravo, Lektsii, S.-Peterburg, 1902, I, lk. 737.

panek tegija kvalifikatsiooniga isiku poolt, olgugi kõrvalise isiku kui vahendi abil. Kuid ei ole võimalik vastupidine — eridelikti vahendlik toimepanek kõrvalise isiku poolt, olgugi et vahendina esineb vastava kvalifikatsiooniga isik, sest erideliktile on oluline see, et teatavad omadused on seotud just nimelt tegijaga, süüdlasega, mitte aga teoga⁷. Seepärast ka tegelikult kaastegijana esinevat kõrvalist isikut käsitatakse, eeldusel, et eraisiku osavõtt erideliktist on karistatav, mitte kaastegijana, vaid kaasaaitajana⁸.

2. Intellektuaalse võltsimise olu moodustavad kaks elementi: esiteks formaalselt õige ja ehtis dokument ja teiseks sellise dokumendi tõele mittevastav sisustamine⁹.

Dokumendi sisustajana on käsitatav eeskätt muidugi isik, kes õigustatud või kohustatud koostama dokumenti, olenemata sellest, kas on ta ise ühtlasi sisu määraja või mitte; kuid dokumendi sisustajana on käsitatav ka see isik, kes küll pole dokumendi formaalne koostaja, kuid on õigustatud või kohustatud määrama dokumendi sisu.

Vastavalt sellele on formaalselt õige ja ehtsa dokumendi vale sisustamine mõeldav kahel kujul: esiteks, vale sisustamisena isiku poolt, kes õigustatud või kohustatud koostama dokumenti, s. o. intellektuaalne võltsimine sõna olulises mõttes; teiseks, vale sisustamine isiku poolt, kes õigustatud või kohustatud ainult määrama dokumendi sisu. Viimast eriliiki intellektuaalsest võltsimisest üldises mõttes nimetatakse käesolevas kirjutises *quasi* intellektuaalseks võltsimiseks.

Esimesse neist, intellektuaalsesse võltsimisse sõna olulises mõttes, kuulub eriliigina ka ametialane intellektuaalne võltsimine, s. o. formaalselt ehtsa ja õige dokumendi tõele mittevastav sisustamine koostaja poolt¹⁰.

⁷ Valitsev seisukoht. Vt. Mezger, op. cit., lk. 417 jj., 420; Liszt-Schmidt, op. cit., lk. 333; Eberhard Schmidt, Die mittelbare Täterschaft, teoses Festgabe für Reinhard von Frank, Tübingen, 1930, II Bd., lk. 130.

⁸ Vt. Mezger, op. cit., lk. 421 jj.

⁹ Sellisel üldisel kujul määritleb intellektuaalset võltsimist näit. Garraud, Traité théorique et pratique du droit pénal français, 3-e édition, Paris, 1922, tome IV, lk. 120, 121.

¹⁰ Vrd. Tagantsev-Jakobi, Ugolovnoe uloženie 22 marta 1903 g., Riga, 1922, lk. 938, 939, 940; Žižilenko, Podlog dokumentov, S.-Peterburg, 1900, lk. 715 jj.; Frank, Das Strafgesetzbuch für das Deutsche

NS käsitleb ametialast intellektuaalset võltsimist § 362-s, koos muu ametialase võltsimisega. NS ei määritle ametialast intellektuaalset võltsimist, vaid loendab üksikuid kasuistlikke juhtumeid¹¹. Sellest § 362 loendist aga järeldub, et kas NS eristab muust ametialasest võltsimisest eriliigina intellektuaalse võltsimise, mõistes selle all ametlikkude dokumentide valesisustust neid koostava ametliku isiku poolt. Kuid peale § 362 käsitleb NS-s ametialast intellektuaalset võltsimist veel rida paragraafe, sisaldades norme, mis osalt täiendavad § 362 loendit¹², osalt privilegeerivad § 362 karistust teatavates tingimustes¹³, osalt aga kujutavad lihtsat kasuistlikat¹⁴. Siinesitatud mõttes käsitab ametialast intellektuaalset võltsimist ka KrS, andes sellest üldise määratluse § 628.

Erideliktna on ametialane intellektuaalne võltsimine käsitatav antud õigussüsteemis siis, kui asjaolu, et intellektuaalse võltsimise (mõeldud on siin kui ka järgnevas intellekt. võltsimine sõna olulises mõttes) paneb toime ametnik, esineb selle teo karistatavust ja mitte vaid karistuse suurust tingivana. Selle esimeseks eelduseks on, et intellektuaalne võltsimine, s. o. formaalselt ehtsa dokumendi valesisustamine, erisiku poolt, ei esineks antud õigussüsteemis süüteona, täpsamalt, et ametialane intellektuaalne võltsimine ei esineks kvalifitseeritud või privilegeeritud või lihtsalt kasuistliku eriteokoosseisuna intellektuaalse võltsimise üld-teokoosseisust; teiseks see, et ta samal ajal ei esineks eri-teokoosseisuna võltsimise üld-teokoosseisust, kui selline mõeldav, või mingist igaühe poolt toimepandavast võltsi-

---

Reich, Achtzehnte Auflage, Tübingen 1931, lk. 766 jj.; Olshausen, Kommentar zum Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, Berlin 1927, II Bd., lk. 1874 jj.; Garraud, op. cit., IV, lk. 121, 122.

¹¹ NS § 362 loendab järgmisi ametialase intellekt. võltsimise juhtumeid: 1) väljamõeldud tunnistaja avalduse esitamine; 2) valetunnistajate avalduste fikseerimine; 3) akti koostamine äraolija nimel; 4) akti koostamine vanema kuupäevaga; 5) tõe täielik või osaline varjamine ametlikus dokumendis; 6) väljamõeldud faktide või teadvalt valede andmete paigutamine akti; 7) ärakirja andmine olematust aktist; 8) ebaõige ärakirja andmine olevast aktist. — Kõik muud juhtumid, mida § 362 loendab, ei moodusta intellektuaalset võltsimist.

¹² Näit. §§ 460, 468, 1300, 834, 461 II lõige jt.

¹³ Näit. §§ 364 II lõige, 946 I lõige jt.

¹⁴ Näit. §§ 418, 946 II lõige, 1441 II lõige jt.

mise eriliigist. Ainult neil eeldustel võib rääkida ametialasest intellektuaalsest võltsimisest kui erideliktist.

Aga ka siis, kui ametialane intellektuaalne võltsimine on käsitatav erideliktina ja kui seejuures on antud kõrvaliste isikute mittekaristatavus erideliktist osavõtus, ka siis võib veel eraisikute karistamine formaalselt ehtsa ametliku dokumendi valesisustamises teataval määral võimalik olla ja nimelt *quasi* intellektuaalse võltsimisena ametlikus dokumendis. Tuleb seepärast selitada ka küsimust, kas ja missuguses ulatuses tunneb kehtiv õigus *quasi* intellektuaalset võltsimist, eriti sellist võltsimist ametlikus dokumendis.

3. Ametialane intellektuaalne võltsimine poleks käsitatav erideliktina kõigepealt siis, kui kehtivas õiguses leiduks võltsimise üld-teokoosseis, mis teiste võltsimise erijuhtumite kõrval hõlmaks ka ametialase intellektuaalse võltsimise kas privilegeeritud või kvalifitseeritud või lihtsalt kasuistliku juhuna. Kuid sellise üld-teokoosseisuna nüüdisaja seadusandlus võltsimist ei tunne¹⁵. Esiteks ei tunne seadusandlus võltsimist ühe erilise hüvise alusel moodustatud süüteona. Sel juhul esineks võltsimine mingi hüvise, näit. tõe, kahjustamise resp. ohustamise — tõe kahjustamine resp. ohustamine ükskõik mis viisil moodustaks siis võltsimise olu¹⁶. Ei tunne seadusandlus võltsimist ka vaid teoviisi läbi iseloomustatud üld-teokoosseisuna mitte, erilise, kõiki *immutatio veritatis* juhtumeid hõlmava tegevusdeliktina¹⁷. Võltsimine, tõele mittevastava esitamine tõepärasena, esineb nüüdisaja seadustikes rea kasuistlikkude, eeskätt võltsimisviisi ja eseme läbi individualiseeritud, teatavaid õigushüviseid ohustavate või kahjustavate tegevusdeliktidenä¹⁸. Siis aga ka teatava võltsi-

¹⁵ Vrd. näit. Garraud, op. cit., IV, lk. 2 jj.

¹⁶ Selline võltsimise üldteokoosseis oleks analoogiline näit. surmamisega: nagu igasugune, ükskõik millisel viisil põhjustatav surmamine on käsitatav — muidugi süü ja seadusvastasuse eeldusel — surmamisena, nii iga, ükskõik millisel viisil toimepandav tõe kahjustamine oleks sel juhul käsitatav võltsimisena.

¹⁷ Vanema õiguse kohta vt. Žižilenko, op. cit., lk. 373 jj.; Garraud, op. cit., IV, lk. 4 jj.

¹⁸ Näit.: häbistavate, tõele mittevastavate asjaolude avaldamine teise isiku kohta — kui süütegu vastu; valetunnistus — kui süütegu õigusemõistmise vastu; väärtpaberite ja rahamärkide võltsimine — kui süütegu üldsuse ja riigi majanduslikkude huvide vastu jne. — Vrd. näit. Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 875, 876. — Seepärast ei õnnestugi ka teoorial

miseseme läbi individualiseeritud, kuid samal ajal kõige mitmekesisemaid õigushüviseid ohustada võiva süüteoliigina — dokumentide võltsimisena. See on süütegude liik, mida ühest küljest iseloomustab teoviis — *immutatio veritatis*, teisest küljest see materiaalne ese, milles see moonutus teostatakse — dokument.

Dokumendi¹⁹ kui juriidiliselt relevantsete faktide tõendusks määratud kirjutise võltsimisega muudetakse või hävitatakse senised või luuakse uued õiguslikkude suhete alused või luuakse seks konkreetne või ka abstraktne hädaoht. Järelikult võidakse võltsimisega kahjustada või ohustada nii üldsuse kui üksikisiku kõige mitmekesisemaid õiguslikult kaitsitud hüviseid²⁰. Seetõttu kaotab dokumentide võltsimine üksikuid süüteoliike tavaliselt konstitueeriva tunnuse — kahjustatava või ohustatava hüvise ühtluse, moodustades ühe terviku ainult teoviisis antud iseärasuste läbi²¹.

Aga dokumentide võltsimisenagi ei esine võltsimine ühe

---

määritella võltsimist erilise süüteoliigina ühe ja seejuures just võltsimisele spetsiifilise hüvise alusel. Kõik sellesuunalised katsed ebaõnnestuvad seetõttu, et võltsimisele spetsiifilistena käsitatavad hüvised — õigus tõele, avalik usaldus, õigusliikkuse julgeolek — on seks liiga ebamäärased ja avarad, paljusid teisigi süütegusid ja isegi kriminaalõiguslikult irrelevantseid tegusid iseloomustavad, et neid võiks käsitada spetsiifilisena, konstitueerivana ühe süüteoliigi suhtes. Vt. lähemalt Zižilenko, op. cit., lk. 449 jj., 475, 501 jj.; Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 909 jj., 874.

¹⁹ Vrd. Zižilenko, op. cit., lk. 563; Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 911 jj.; Poznõšev, Osobennaja tšast ruskago ugolovnago prava, izd. 3-e, Moskva, 1912, lk. 428.

²⁰ Vt. Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 877 jj., 910.

²¹ Seepärast kuulub dokumentide võltsimine süütegude liiki, mille kohta Liszt tähendab, et need on „durch die Art, insbesondere durch das Mittel, nicht durch den Gegenstand des Angriffs gekennzeichneten Verbrechen“, iseloomustades neid lähemalt järgmiselt: „Indem der Staat diese Handlungen mit Strafe bedroht und dadurch eine Gruppe eigenartiger Vergehungen schafft, stempelt er nicht etwa neue, bisher nicht vorhandene oder nicht geschützte Interessen zu neuen Rechtsgütern, sondern er vervollständigt die Rüstkammer der Waffen zum Schutze längst vorhandener und längst, wenn auch ungenügend, geschützter Interessen.“ Vt. Liszt-Schmidt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, Fünfundzwanzigste Auflage, Berlin 1927, lk. 457, vt. ka lk. 739—740. Vrd. ka Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 909 jj. Dok. võltsimist kui süütegu õigusliikkuse julgeoleku ja usaldatavuse vastu määritlevad näit. Frank, op. cit., lk. 607; Ludwig Ebermayer, Urkundenfälschung, lk. 418, teoses Festgabe für Reinhard von Frank, Tübingen, 1930, II Bd. lk. 418.

ühtlase, kõiki võimalikke dokumentide võltsimisjuhtumeid hõlmava teokoosseisuna, vaid rea, võltsimisviisiga individualiseeritud teokoosseisude näol. Nii ka meie NS-s ja KrS-s. Neis, nagu üldiselt nüüdisaja kriminaalseadustikes, esineb dokumentide võltsimine peamiselt kolme tähtsama eriliigina.

Esimese liigi moodustab dokumendi võltskoostamine²²: süüteo olu moodustab siin see, et koostatav dokument näidatakse sugenevana mitte tõeliselt koostajalt, vaid teiselt isikult resp. asutiselt, s. o. dokumendi koostamine teise isiku või asutise nimelt. Eeskujuliku selgusega määritleb seda võltsimist ametlikkude dokumentide suhtes NS, mille § 294 järgi see on „sostavlenie podložnõh... offitsialnõh bumag ot imeni... sudebnõh i pravitelstvonnõh mest ili natšalstv, ili utverždennõh zakonami obštšestvennõh utšreždenii“²³.

Teise liigi — dokumendi võltsimine sõna kitsamas mõttes, dokumendi ebastamine²⁴, s. o. juba oleva dokumendi muutmise, nii, et tekib kujutlus, nagu omaks dokument algusest peale teissugust sisu kui see, mis tal tõeliselt oli; sisu muutmiselega antakse dokumendile tõendusvahendi tähendus selliste faktide suhtes, mille tõenduseks ta polnud määratud, või võetakse talt see tähendus faktide suhtes, mille tõenduseks ta oli määratud²⁵. Ametlikkude dokumentide ebastamist eraisikute poolt käsitleb NS peamiselt § 294 II osas ja ametnikkude poolt peamiselt § 362-s. NS määritleb seda võltsimisviisi kui „podtšistki, popravki ili inõja izmenenija“

---

²² „Fälschliche Anfertigung einer Urkunde“, „izgotovlenie poddelnavo dokumenta“, KrS § 409 jt. järgi — „dokumendi järeletegemine“. Mõiste kohta vt. Ebermayer, op. cit., lk. 425 jj.; Olshausen, op. cit., II Bd., lk. 1505; Frank, op. cit., lk. 608; Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 937; Poznõšev, op. cit., lk. 429; Žižilenko, op. cit., lk. 686 jj., 715.

²³ Ametliku dokumendi võltskoostust käsitleb NS-s veel rida teisi paragraafe, nagu näit. §§ 975, 976 — objekti alusel privilegeeritud juhtumeid käsitlevad, § 834 — kvalifitseeritud juhtumeid käsitlev, siis puhtkasuistlikud §§ 1414, 1406, 1441 II lõige jt. Eradokumentide võltskoostust käsitlevad § 1160 — vekslivõltskoostust, § 1690 I lõige — notariaalsete aktide ja § 1691 testamendi võltskoostust; sesse liiki arvatakse ka §§ 1696, 1694. Vt. Žižilenko, op. cit., lk. 687 jj., 704. — KrS-s on eradokumendi võltskoostuse, järeletegemise, põhi-teokoosseis antud § 409, koos ebastamisega; ametliku dokumendi võltskoostamise ja ebastamise põhi-teokoosseisud § 410-s.

²⁴ Verfälschung, peredelka nastojaštšavo dokumenta, KrS § 409 järgi — dokumendi ümbertegemine.

²⁵ Vt. Ebermayer, op. cit., lk. 425; Žižilenko, op. cit., lk. 708 jj.

(§§ 294, 1690) või kui „perepravki i podtšistki“ (§§ 361, 362, 1406) või kui „izmenenie nastojaštših dokumentov“ (§§ 1412, 1416, 1414) või määritleb seda veel konkreetselt, nagu näit. § 975-s — „izmenit imja“, „izmenenie... sroka ili mestoprebõvania“.

Neile kahele nn. materiaalsele võltsimisele moodustavale võltsimisliigile pole oluline dokumendi sisu vastavus või mittevastavus tõele: materiaalsele võltsimisele ei loo ainuüksi dokumendi sisu moonutamist ja teda ei kõrvalda dokumendi sisu ehtsus. Materiaalsele võltsimisele on oluline vaid dokumendi formaalse ehtsuse moonutamist²⁶.

Kolmanda dokumendivõltsimise liigi moodustab intellektuaalne võltsimine, s. o., nagu nägime, formaalselt ehtsa ja õige dokumendi sisu võltsimine. Intellektuaalset võltsimist tunnevad NS ja KrS peamiselt vaid eespool-käsiteldud ametialase intellektuaalse võltsimise näol. Ei tunne aga ei NS ei ka KrS üldist intellektuaalse võltsimise teokoosseisu²⁷, mis hõlmaks igasuguse formaalselt ehtsa dokumendi valesisustuse. Ainult võrdlemisi kitsas ulatuses esineb NS-s formaalselt ehtsa dokumendi valesisustus eraisiku poolt karistatava intellektuaalse võltsimisena ja nimelt kui „zavedomo nepravilnoe ložnoe izloženie v vōdannõh ot pravitelstva gornopromõšlennõh ili inõh zavodskih knigah zapisi podležaštših gornoi podati iskopaemõh“²⁸. Pisut avaramas, kuid siiski küllalt kitsas ulatuses tunneb intellektuaalset võltsimist eraisikute poolt toimepandava süüteona KrS, käsitades sellena: 1) teadvalt vale tunnistuse väljaandmist tervisliku seisukorra kohta riigi või omavalitsuse teenistuses mitteseisva arsti poolt (§ 413); 2) tõele mittevastavalt sisustatud dokumendi kinnitust tunnistaja poolt, kui selline kinnitus oli seaduslikult nõutav (§ 414 p. 2); 3) seaduse põhjal peetavate kauba- raamatute resp. kaubaarvete valesisustamist (§ 414 p. 3). Põhimõtteliselt aga on dokumendi valesisustus eraisiku poolt, kes õigustatud dokumenti koostama, karistatamatu tegu; küll

---

²⁶ Olshausen, op. cit., II. lk. 1499; Ebermayer, op. cit., lk. 428; Zižilenko, op. cit., lk. 708 jj.; Garraud, op. cit., IV, lk. 120; Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 937.

²⁷ Vrd. ka Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 940; Zižilenko, op. cit., lk. 724.

²⁸ NS § 598.

võib ta teatavatel tingimustel olla karistatav kui kelmus või kui usalduse kuritarvitus jm.²⁹

Kaks esimest dokumendi võltsimise liiki, võltskoostamine ja ebastamine, erinevad teineteisest esiteks sellega, et võltskoostamine kujutab endast uue, ehaehtsa dokumendi koostamist, uue, kuid ebaehtsa objekti loomist, ebastamine aga juba olemasoleva ehtsa moonutamist; teiseks sellega, et esimesel juhul pole mõeldav tegijana dokumendi tõeline autor, küll on see võimalik aga teisel juhul.

Viimane, intellektuaalne võltsimine, erineb kahest esimesest sellega, et eeldab dokumendi formaalset ehtsust; võltsimise olu moodustab siin aga just see, mis esimese kahe juures on ebaoluline: dokumendi sisu moonutamine, tõele mittevastavate andmete paigutamine sellesse; sellest järeldub ühtlasi, et intellektuaalne võltsimine eeldab tegijana paratamatult dokumendi koostajat. Need on olulisemad erinevused dokumendi võltsimise üksikute liikide vahel.

Ühine kõigile kolmele on vaid võltsitav ese — dokument. Teoviis ise, võltsimine, esineb aga kolmel niivõrt individuaalsel kujul, et ükski neist ei kata ega asenda osaliseltki teist. Selle tulemuseks on kolm, üksteisest teravalt erinevat dokumentide võltsimise liiki.

See tähendab aga seda, et NS-s ja KrS-s intellektuaalne võltsimine resp. ametialane intellektuaalne võltsimine ei esine erijuhuna mõnest võltsimise eriliigist, ei ole sisulises seoses ühegagi neist. Ja ühtlasi nägime, et nad ei tunne ka üldist intellektuaalse võltsimise teokoosseisu, mis hõlmaks ametialast intellektuaalset võltsimist.

Eeltoodu põhjal võime konstateerida, et NS-s ja KrS-s on antud kõik eeldused ametialase intellektuaalse võltsimise käsituseks erideliktina, ja nimelt: 1) NS ja KrS ei tunne sellist intellektuaalse võltsimise üld-teokoosseisu, mis hõlmaks ametialast intellektuaalset võltsimist kvalifitseeritud või privilegeeritud või ka lihtsalt kasuistliku juhtumina; 2) samuti puudub neis kõiki võltsimise erijuhtumeid hõlmav võltsimise üld-teokoosseis ja 3) ametialane intellektuaalne võltsimine ei kujuta endast eri-teokoosseisu mingist ka eraisikute poolt toimepandavast dokumentide võltsimise eriliigist, s. o. võltskoostamisest ja ebastamisest.

²⁹ Vrd. Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 910.

4. On siiski väidetud vastupidist — kehtiva õiguse suhtes. On väidetud, et NS § 362 sisalduval ametialasel intellektuaalsel võltsimisel on sisuline ühtlus § 294 sisalduva võltsimisega ametlikus dokumendis. Sellele seisukohale asus 1873. a. Vene Riiginõukogu, kellele järgnes hiljemini ka Vene Senat³⁰. Otsusega 2. veebruarist s. a. asus sellele seisukohale ka Riigikohus³¹. Nii Senat kui ka Riigikohus viitavad oma otsustes Riiginõukogu 1873. a. 4. novembri arvamisele, milles § 294 ja § 362 vahekorra kohta tähendatud, et „i ta i drugaja statja predusmatrivajut odno i to že prestuplenie, a imenno podlog v offitsialnom dokumente, a ne v tšastnom pisme ili bumage, s tem liš razlitšiem, tšto pervaja presleduet vinovnoh v tom tšastnoh, a poslednjaja dolžnostnoh lits“³². Sellega tunnistatakse täiesti ebaolulisteks, mittearvestatavateks seaduses *expressis verbis* fikseeritud erinevused võltsimise teoviisis ja ainuoluliseks võltsimise liigituse võltsitava eseme — dokumendi alusel. On tõsi, et NS liigitab dokumentide võltsimise võltsimisobjekti järgi kahte suurde liiki: võltsimiseks ametlikus ja võltsimiseks eradokumendis. Aga selle kõrval, üksiku objekti võltsimise piirides eristab ta, nagu nägime, teoviisiga individualiseeritud, üksteisest teravalt erinevaid võltsimisliike. Viimastele ei omista Riiginõukogu mingit tähtsust, vaid asub seisukohale, et ametlikkude dokumen-

³⁰ Vt. Senati selet. 1882/40, 1891/17, 1894/20, 1906/9. Põhimõtteliselt samal seisukohal asub Senat ka oma 1916/4 seletuses: „litsa, sodeistvovavšija prestupleniju, liš v tom slutšae ne podležat otvetstvennosti, esli utšinennoe imi ne sostavljaet samostojatelnavo prestupnavo dejanija, t. e. „esli ono juriditšeski ne možet bōt utšineno imi“ — „kogda tšastnoe litso... sklonilo služaštšavo k sostavleniju offitsialnavo akta so vkljutšeniem v onōi zavedomo ložnoh... svedenii, ... ono javljaetsja utšastnikom v soveršenii podloga offitsialnavo akta, za kakovoe dejanie... dolžno podležat toi ze otvetstvennosti, kotoroi ono podležalo bō za edinolitšnoe, bez sodeistvija dolžnostnovo litsa, soveršenie materialnavo podloga offitsialnavo akta.“

³¹ Vt. Riigikohtu krim.-osak. toimetus 1933/1.

³² Tsiteeritud Žižilenko, op. cit., lk. 725 järgi; selle seisukoha aksepteerib ka Kann, Kas eraisikute osavõtt ametialastest intellektuaalsetest võltsimistest on kehtiva Nuhtlusseaduse järgi karistatav?, „Õigus“ 1932, nr. 3, lk. 116—117; eitavalt suhtub Riiginõukogu seisukohasse, viidates materiaalse võltsimise erinevusele intellektuaalsest, Žižilenko, op. cit., lk. 725—726; vastu on ka Issajeff, Erasisikute osavõtt ametialasest intellektuaalsest võltsimisest kehtiva Nuhtlusseadustiku järgi ei ole karistatav, „Õigus“ 1932, nr. 9, lk. 400 jj.

tide võltsimine on NS-s antud üldise, kõiki võimalikke võltsimisviise hõlmava teokoosseisuna ja seda ametlikkude kui ka eraisikute suhtes. Kui see Riiginõukogu väide teataval määral paikapidav võib olla ametliku dokumendi ebastamise suhtes, sest see esineb nii § 362-s kui ka § 294-s, siis ei mingil tingimusel aga § 362-s antud ametialase intellektuaalse võltsimise ja § 294-s antud ametliku dokumendi võltskoostuse ning ebastamise suhtes. Erinevuste eitamine ametialase intellektuaalse võltsimise ja eraisiku poolt toimepandava ametliku dokumendi võltskoostamise ning ebastamise vahel ja nende katmine üldise *immutatio veritatis* mõistega on kitsama normi asendamine uue, laiemaga. Ja kui seda teeb kohus, siis on see *nullum crimen, nulla poena sine lege* põhimõtte kõrvaleheitmine ja kohtu asumine seadusandluse teele. Seepärast, veel kord, ametialane intellektuaalne võltsimine on NS-s — ja, nagu nägime, ka KrS-s — käsitatav ainult erideliktina.

5. Kuid, nagu eespool nägime, eraisikute kaastegevus formaalselt ehtsa ametliku dokumendi valesisustamisel pole mõeldav ainuüksi osavõtuna ametialasest intellektuaalsest võltsimisest, vaid ka nn. *quasi* intellektuaalse võltsimisena — seda niivõrt kui eraisik on kohustatud või õigustatud määrama, kas täielikult või osaliselt, ametliku dokumendi sisu. Iseseisva süüteona võib see võltsimisdeliikt hõlmata mitte ainult need juhtumid, kus dokumendi formaalne koostaja pole teadlik asjaolude valelikkuses, vaid ka need, kus ta selles teadlik on³³, s. t. ka juhtumid, mis sisult kujutavad kaasaaitamist; ei hõlmaks aga selline *quasi* intellektuaalne võltsimine kihutamist niivõrt kui see pole ühenduses dokumendi sisustamiseks määratud avaldustega.

Mis puutub NS, siis ei tunne see *quasi* intellektuaalse võltsimise üld-teokoosseisu, ka mitte ametliku dokumendi võltsimise ulatuses, vaid ainult üksikuid kasuistlikke ja nimelt järgmisi, dokumendiliikidega piiratud juhtumeid: *quasi* intellektuaalset võltsimist notariaalselt koostatavates dokumentides³⁴; tõe le mittevastava avalduse tegemist abielluvate

³³ Vrd. näit. Weismann, Urkundenfälschung, koguteoses Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Besonderer Teil, VII Bd., lk. 373 jj., eriti lk. 375; Žižilenko, op. cit., lk. 726—727.

³⁴ NS § 1690, vrd. Žižilenko, op. cit., lk. 722.

vanuse või abiellumiseks nõutava loa olemasolu kohta³⁵, abiellumisaktile allakirjutamist tunnistaja poolt, kes teadis, et mõlemad või üks abiellujaist on juba abielus³⁶, ja, lõpuks, *quasi* intellektuaalset võltsimist perekonnaseisuaktides³⁷. Ja sama kitsas ulatuses tunneb seda võltsimist ka KrS³⁸. Seejuures tuleb nii NS kui KrS järgi *quasi* intellektuaalne võltsimine arvata antuks, olenemata sellest, kas vastava akti formaalne koostaja oli teadlik avaldatava asjaolu valelikkuses või mitte.

Quasi intellektuaalset võltsimist võltsimisena igas ametlikus dokumendis on püütud konstrueerida § 294 alusel, selles antud „sostavlenie“ mõiste laiendava määritlemise teel, käsitades „sostavleniet“ mitte ainult dokumendi võltskoostamisena, vaid ka formaalselt ehtsa ametliku dokumendi valesisustamisena isiku poolt, kes õigustatud või kohustatud määrama dokumendi sisu³⁹. Kuid selline laiendav interpretatsioon ei pea paika, sest siin eraldatakse vastavast normist üks tema elemente, millele siis lahus ja sõltumatult teistest elementidest püütakse anda soovikohane sisu. Ja kuigi dokumendi koostamine, „sostavlenie“, oleks NS-s käsitatav üldiselt mitte ainult dokumendi formaalse koostamisena, vaid ka sisustamisena formaalse koostaja kaudu⁴⁰, siis igal juhul mitte § 294 raamides, sest selle selgesõnalisest väljendusest nähtub, et selles on mõeldud mitte lihtsalt dokumendi koostamine, vaid dokumendi koostamine teise nimelt, s. t. võltskoostamine.

Seda, et koostamine § 294-s on käsitatav mitte ainult ametlikkude dokumentide võltskoostamisena, vaid ka *quasi* intellektuaalse võltsimisena ametlikes dokumentides, on püü-

³⁵ NS § 1572.

³⁶ NS § 1556.

³⁷ Erandina üldisest reeglist on § 1441 I lõige käsitatav üld-teokoosseisuna, mis hõlmab kõiki mõeldavaid võltsimisviise — „vsjakii kakovo-
libo roda podlog“, kuid ainult ses §-s mainitud perekonnaseisuaktide suhtes. Vt. Senati seletus 1891/17. — Kahtlevalt suhtub sellisesse § 1441 I lõike laiendavasse tõlgendusse Žižilenko, op. cit., lk. 729.

³⁸ Nimelt perekonnaseisu- või notariaal- või kinnistusaktidesse või kinnistusraamatusse kantava asjaolu valesi tõendusena vastava võimu ees, kui selle tõenduse põhjal koostati või tõestati akt või tehti sissekirjutus raamatusse (§ 414 p. 1).

³⁹ Vt. Kann, op. cit., ibid.; vastu Issajeff, op. cit., lk. 401 jj.

⁴⁰ Vt. Senati seletus 1891/17 § 1414 kohta.

tud põhjendada § 1441 I lõike abil, väites, et selle §-i esimene lõige täiendab § 294 ja kordab seejuures ainult seda, mis § 294-s kui ametlike dokumentide võltsimist eraisikute poolt käsitlevas üldparagraafis juba ette nähtud⁴¹. § 1441 esimest lõiget käsitatakse aga teatavate dokumentide võltsimise üld-, kõiki võltsimisviise hõlmava teokoosseisuna. Sellest järeldatakse, et ka koostamine § 294-s hõlmab mitte ainult ametlike dokumentide võltskoostamist, vaid ka nende *quasi* intellektuaalset võltsimist. Seda põhjendust ei saa tunnistada paikapidavaks.

Kõigepealt, § 1441 esimese lõike ja § 294 vahekorra suhtes on võimalik kaks seisukohta: esiteks võib § 1441 I lõiget käsitada puht-kasuistlikuna, ainult § 294 sisu kordavana, teiseks aga — täiendusena sellele. Kui seda käsitada puhta kasuistlikuna, ei midagi uut sisaldavana, ainult § 294 selle ühes osas kordavana, siis pole mitte § 294 sisu määratav § 1441 I lõike alusel, vaid ümberpöörduvalt — § 1441 I lõike sisu § 294 alusel, s. t. perekonnaseisuaktide võltsimist § 1441 I lõikes tuleks siis käsitada vaid mainitud aktide võltskoostamisena ja ebastamisena. — Täiendusena § 294-le on § 1441 I lõige käsitatav kahes mõttes. Esiteks § 294-s ette nähtud võltsimise laiendamisenä perekonnaseisuaktidele. See eeldab muidugi, et perekonnaseisuaktid ei oleks käsitatavad ametlike dokumentidena. Sel juhul § 1441 esimene lõige sisaldaks eri-teokoosseisu, mis erineks § 294-s käsitletavast võltsimisest võltsimisobjektiga. Ja et ta sel juhul vaid reprodutseerib § 294-s ette nähtud võltsimist teatavate objektide suhtes, siis on selge, et selgi juhul tuleb lähtuda § 294-st ja selle alusel määrata § 1441 I lõike sisu, mitte aga ümberpöörduvalt. — Teiseks aga on § 1441 I lõige käsitatav § 294-s ette nähtud võltsimisviiside täiendusena. See käsitlus on põhjendatav sellega, et § 1441 I lõige, erinevalt § 294-st, ei piira võltsimist üksikute individuaalselt määratud viisidega, vaid räägib võltsimisest ükskõik millisel viisil. Kuid oluline on, et ta võltsimist sel piiramatul kujul tunnistab karistata-

---

⁴¹ Nii Kann, op. cit., lk. 117. — Teise põhjendusena (vt. Kann, *ibid.*) mainitakse seda, et § 1441 I lõike sanktsioonosa ei määra erisanktsiooni, vaid teeb viite § 294 sanktsioonile. Kuid sellest kui tehnilisest võttest ei saa üldse midagi järeldada vastavate §-de dispositiivosade vahekorra kohta. Sellest nähtub vaid sanktsioonide sarnasus, kuid sanktsioonide sarnasusest ei saa sama mingil viisil järeldada dispositiivosade suhtes.

vaks ainult teatava liigi dokumentide — perekonnaseisuaktide suhtes. Seejuures tuleb silmas pida, et ka viimased on käsitatavad ametlike dokumentidena. Järelikult ei täienda § 1441 I lõige § 294-t kogu selle ulatuses — ei asenda seda —, vaid ainult teatavas kitsas, võltsimisobjektiga määratud ulatuses, moodustades nii siis erilise lisa-teokoosseisu sellele. Et siingi pole mingit loogilist võimalust § 1441 I lõike sisu laiendamiseks § 294-le, tohiks olla selge.

Kokkuvõttes võib öelda: *quasi* intellektuaalne võltsimine ametlikus dokumendis ei esine üld-teokoosseisuna ei NS-s ega ka KrS-s; *quasi* intellektuaalse võltsimisena on eraisikute kaastegevus formaalselt ehtsa ametliku dokumendi valesisustamisel karistatav ainult vähestel, seadusega otseselt fikseeritud kasuistlikel juhtudel.

Et järelikult selgi kujul pole eraisikute kaastegevus ametialases intellektuaalses võltsimises üldiselt karistatav ja et ametialane intellektuaalne võltsimine moodustab eridelikti, siis sõltub eraisikute osavõtu karistatavus edasi küsimusest, kas kõrvaliste isikute osavõtt erideliktist on NS ja KrS järgi karistatav või mitte?

II.

1. Küsimus, kas kõrvaliste isikute osavõtt erideliktist on karistatav või mitte, on üks neid väheseid, mis muidu väga vaieldavas osavõtu probleemistikus on leidnud pea üksmeelse lahenduse. Peaaegu kõik seda küsimust käsitlevad autorid vastavad sellele jaatavalt⁴². Sageli aga võetakse sellist lahendust kui endastmõistetavust⁴³, mida see aga siiski pole.

Küsimus, kas kõrvaliste isikute osavõtt erideliktist on karistatav või mitte, on oma mõttelt osa üldisemast küsimusest, ja nimelt, kas süütegelsele osavõtule on oluline vaid see, et võetakse osa mingist ükskõik millisest süüteost, või on süüteost osavõtu eelduseks see, et osaline oleks ühtlasi mõeldav ka selle süüteo toimepanijana-tegijana. Esimesel juhul oleks kõrvalise isiku osavõtt erideliktist

⁴² Vt. näit. Liszt-Schmidt, op. cit., lk. 347; Frank, op. cit., lk. 110; Mezger, op. cit., 451 jj.; Garraud, op. cit., III. lk. 165; Birkmeyer, op. cit., lk. 157; Max Ernst Mayer, op. cit., 412. — Eitaval seisukohal asub Tagantsev, op. cit., I, lk. 739.

⁴³ Nii näit. Liszt-Schmidt, op. cit., ibid.

käsitatav süütegelisena, teisel — mitte. Kuid see üldisem küsimus on omakord — nagu lähemalt näidatud allpool — sõltuv teatavatest erinevustest osavõtu konstruktsioonis: esiteks sellest, kas üldse eristatakse üksikuid osavõtuliike — toimepaneku kõrval kihutamist ja kaasaaitamist — või käsitatakse kõiki osalisi tegijatena, kaastegijatena; teiseks sellest, kas osavõtu vormide eristamisel käsitatakse kihutamist ja kaasaaitamist karistavust piiravate või aga seda laiendavate alustena. Need võimalikud erinevused osavõtu konstruktsioonis tingivad loogilise paratamatusega erideliktist osavõtu karistatavuse eitamise või jaatamise — muidugi eeldusel, et seadus seda küsimust pole üht või teist viisi otseselt lahendanud.

2. Osavõtu mitteeristamisel üksikutesse liikidesse lähtutakse ühest küljest põhimõttest, et tegijate paljuse samuti kui üksiktegija puhul on karistatavuse esimesi eeldusi kausaalsus, kausaalne side kriminaalõiguslikult relevantse tagajärje resp. teokoosseisu ja üksikute osaliste käitumise vahel, teisest küljest tõest, et loogilis-tunnetusteoreetilisest seisukohast on mingi tagajärje tingimused-põhjused ühevärised. Vastavalt neile lähtekohtadele asutakse osavõtu suhtes seisukohale, et süütegelist tagajärge resp. teokoosseisu põhjustanud käitumised ei ole liigitatavad nende tähtsuse järgi, et igaüks oma käitumisega antud tagajärge põhjustanu, eeldusel, et ta käitumine on süüline ja õigusvastane, on käsitatav ja karistatav tegijana⁴⁴. Sellisel osavõtu käsitusel ei eristata osalisi liikidesse nende tähtsuse järgi, vaid iga osalist käsitatakse tegijana, ükskõik, kas oli ta süütegu vahetult toimepanija või süüteole kihutaja või kaasaaitaja. Üksiku osalise tähtsuse hindamine on jäetud kohtuniku suva asjaks. Siit järeldub: et iga osalist — s. o. isikut, kelle käitumine oli kausaalne, süüline ja õigusvastane — arvestatakse tegijana, samal ajal aga tegijatena erideliktis on käsitatavad ainult need osalised, kes omavad nõutavaid isikulisi omadusi, siis pole selt seisukohalt osalisena erideliktis karistatav mitte iga sellele süüteole kihutanu, mitte iga selles kaasaaidanu,

⁴⁴ Seesuguse osavõtu käsituse kohta vt. lähemalt Birkmeyer, op. cit., lk. 4 jj., 82 jj.; hindavalt — lk. 133, 135 jj.; vt. ka Mezger, op. cit., lk. 410 jj. Liszt-Schmidt, op. cit., lk. 320 jj. Seadustikest asuvad põhimõtteliselt sel seisukohal näit. Norra 1902. a. — § 58 ja Itaalia 1931. a. — §§ 110, 112.

vaid ainult need neist, kes omavad vastavaid, tegija juures eeldatavaid isikulisi omadusi⁴⁵.

3. Teoorias ja seadusandluses valitsevam on osavõttu moodustavaid tegusid erinevalt hindav ja üksikutesse liikidesse eristav käsitlus. Kuid osavõtu sellisel käsitlusel on käsiteldava probleemi lahendus, nagu tähendatud juba eespool, sõltuv sellest, kas esinevad kihutamine ja kaasaaitamine karistavust laiendavate või karistavust kitsendavate alustena. Esimesel juhul tuleks kõrvalise isiku osavõttu erideliktist tunnistada karistatavaks, teisel juhul mitte.

Karistavust laiendavatena on kihutamist ja kaasaaitamist käsitlevad üldosa normid mõeldavad sel eeldusel, et kihutamine ja kaasaaitamine pole allutatavad eriosa süüteokirjeldustele, s. t. jääksid neid käsitlevate üldosa normide puudumisel karistamata. Viimased moodustaksid siin järelikult teatava täienduse eriosa süüteokirjeldustele, põhjendades viimastele mitteallutatavate tegude: süüteole kihutamise ja süüteole kaasaaitamise karistatavuse⁴⁶. Need normid looksid ses käsituses nii siis uusi süüteotüüpe, mille oluliseks tunnuseks on suhe mõnesse teisesse, seejuures ükskõik millisesse süüteosse. Seejuures poleks oluline see, kas kihutaja resp. kaasaaitaja võib olla ise selle süüteo tegijaks või mitte. Oluline on vaid see, et oleks antud kihutamine resp. kaasaaitamine teole, mis oleks kvalifitseeritav süüteona. Järelikult on sellise osavõtu käsituse seisukohalt mõeldav kõrvalise isiku osavõtt erideliktist kihutajana ja kaasaaitajana. Vastupidine seisukoht, kõrvalise isiku erideliktist osavõtu eitamine, peaks sellise osavõtu käsituse puhul seaduses otseselt fikseeritud olema.

Teisel juhul, kihutamist ja kaasaaitamist määritlevate normide käsitamisel karistavust piiravatena⁴⁷, on eelduseks, et kihutamine ja kaasaaitamine oleksid karistatavad ka

---

⁴⁵ Vrd. Birkmeyer, op. cit., lk. 130—131.

⁴⁶ Nii Garraud, op. cit., III, lk. 8, 11, 43 jj.; Max Ernst Mayer, op. cit., lk. 341, 374 jj.; Kern, Die Teilnahme im E. 25, ajakirjas Der Gerichtssaal, 1926, XCII Bd., lk. 128; Zimmerl, Grundsätzliches zur Teilnahmelehre, ajakirjas Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 1929, 49. Bd., lk. 45 jj.

⁴⁷ Nii näit. Mezger, op. cit., lk. 415 jj.; Hippel, op. cit., II, lk. 439 jj.; Liszt-Schmidt, op. cit., lk. 320 jj.; Eberhard Schmidt, op. cit., lk. 117 jj.; Tagantsev, op. cit., I, lk. 737, 752 jj., 757 jj.

vastavate üldosaliste normide puudumisel, oleksid allutatavad nimelt eriosa süüteokirjeldustele. Sel juhul kihutamist ja kaasaaitamist käsitlevad normid ei loo uusi süüteotüüpe, ei põhjenda karistatavust, vaid ainult määritlevad seda niikuinii juba karistatavate tegude suhtes. Siin võetakse nii siis lähteks eespool-vaadeldud seisukoht, mille järgi iga süütegelise tagajärje süüliselt resp. õigusvastaselt põhjustaja on põhimõtteliselt karistatav tegijana, ükskõik, kas põhjustas ta tagajärje vahetult või kihutades või abistades; seda lähteks võetud põhimõtet kitsendatakse aga teataval määral üldosa kihutamist ja kaasaaitamist käsitlevates normides, mis määravad mainitud tegudele erikaristused. Aga mõistagi eeldab see osavõtu käsitlus, et eriosa süüteokirjeldused oleksid konstruktsioonilt tõesti sellised, et nendele — vastavate üldnormide puudumisel — oleksid allutatavad kihutamine ja kaasaaitamine. Ja osavõtu sellise konstruktsiooni puhul pole enam mõeldav kõrvaliste isikute osavõtt erideliktist. Sest osaliste kogu määrab siin eriosaline süüteokirjeldus. Mingi süüteo osalistena on käsitatavad ainult need, kes on allutatavad vastavale süüteokirjeldusele eriosas, kes, järelikult, nõutaval korral omavad selles ette nähtud tegija kvalifikatsiooni. Eridelikti suhtes tähendab see seda, et mitte iga erideliktile kihutaja resp. kaasaaitaja pole karistatav osalisena erideliktis, vaid ainult see, kes omab eridelikti kirjelduses tegija suhtes eeldatavaid isikulisi omadusi⁴⁸.

4. Vastuse sellele, kas kihutamist ja kaasaaitamist käsitlevad normid on karistatavust laiendavad või kitsendavad, võivad määrata niihästi üldosa osavõtu-normid kui ka eriosa süüteokirjelduste ehituslaad.

⁴⁸ Seepärast on ebakonsekventne, kui Mezger jt., kes käsivad kihutamist ja kaasaaitamist karistatavust piiravatena, pooldavad kõrvalise isiku karistatavust osavõtu eest erideliktis. Selt seisukohalt peaks iga osavõtutegu olema „tatbestandsmässig rechtswidrig“, mida aga, nagu seda mõõnab ka M. ise (vt. op. cit., lk. 451), kõrvalise isiku osavõtt erideliktist ei ole. Kui M. väidab (vt. op. cit., ibid., Anm. 1) et olla norm, mis igale keelab eridelikti kaaspõhjustamise, siis oleks see juba eridelikti koosseisu resp. karistatavust laiendav norm. Ei kõrvalda vastuolu ka M. väide, et eridelikti mõtteks pole muud kui piirata tegija karistust ainuüksi teatava kvalifikatsiooniga isikutele, sest ikkagi jääb eriosas leidmatuks süüteokirjeldus, millele oleksid allutatavad ka mittekvalifitseeritud osalised. Sama vea teevad ka Hippel, op. cit., II, lk. 482 ja Liszt-Schmidt, op. cit., lk. 320 jj., 326, 347.

Iga eriosa norm koosneb teatavasti kahest osast: karistavat tegu kirjeldavast, süüteokirjeldusest⁴⁹, ja sanktsiooni määravast. Enamiku nüüdisaja kriminaalseadustikkude, nende seas ka meie NS ja KrS, süüteokirjelduste tüüpiline ehitus on põhijoontes järgmine: olulisema osa sellest moodustab teatavate tunnustega iseloomustatud tahteavaldus, käitumine. Käitumist võib iseloomustada, esiteks, kausaalne side teatava muutusega välisilmas, tagajärg⁵⁰, siis aga ka mitmesugused, näit. ajalised või ruumilised, modaliteedid — kas koos tagajärjega või ilma selleta⁵¹. See süüteokirjelduste tuum, teatavat laadi käitumine, teokoosseis⁵², on ühtlasi teo õigusvastasuse kriteeriumiks⁵³. Osa süüteokirjelduste juures lisandub teokoosseisule selle toimepanija, tegija, lähem kirjeldus⁵⁴. Ühtlasi on süüteokirjelduses kas otseselt või kaudselt määratud ka nõutav süüvorm — tahtlus või ettevaatamatus või mõlemad koos. Et igas süüteokirjelduses eeldatakse — kui see ka otseselt fikseeritud pole — käitumise süüilisust ja õigusvastasust, on endastmõistetav.

Nõnda siis: süüteokirjelduses on antud teatava tagajärjega või teatavate modaliteetidega iseloomustatud käitumise, s. o. teokoosseisu, süüline resp. õigusvastane teostamine.

Et vastata küsimusele, kas sellisele süüteokirjeldusele on allutatav — vastavate üldosa normide puudumisel — kihutamine ja kaasaitamine, tuleb selgitada, kas erinevad kihutamine ja kaasaitamine konstruktsioonilt esitatud tüüpilisest süüteokirjelduse konstruktsioonist ja kui, kas on siis see erinevus selline, mis takistab neid allutamast süüteokirjeldusele.

Teatav erinevus on kahtlemata olemas.

NS-s ja KrS-s omaks võetud osavõtu ekstreem-aktses-

---

⁴⁹ Vrd. näit. Hegler, Subjektive Rechtswidrigkeitsmomente, teoses Festgabe für Reinhard von Frank, Tübingen, 1930, I Bd., lk. 270 jj.

⁵⁰ Nn. tagajärje-deliikt, näit. NS § 1454, KrS § 431.

⁵¹ Nn. puhtakujuline tegevusdeliikt, formaalne deliikt, näit. KrS § 229 pp. 1—4.

⁵² Lahkuminekul tel teokoosseisu mõiste suhtes pole siinkohal põhjust peatuda.

⁵³ Ükskõik, kas käsitada teda seejuures tüüpilise õigusvastasusena või õigusvastasuse indiitsina või, üksivõetuna, õigusvastasuse seisukohalt täiesti väärtusvabana.

⁵⁴ Erideliktides ja süüteo subjektiga kvalifitseeritud resp. privilegieeritud juhtudel.

soorse konstruktsiooni seisukohalt on kihutamine käsitatav kihutamisenä s ü t e o l e resp. kaasaitamine — kaasaitamisenä s ü t e o l e. Selt seisukohalt kihutamine resp. kaasaitamine eeldavad mõistelise elemendina tegu, mis omaks kõiki süüteo tunnuseid.

Järelikult, kui süüteokirjelduses on mõeldud teokoosseisupärase käitumise süüline toimepanek, siis kihutamisel ja kaasaitamisel — teatav süüline käitumine seoses süüteokirjeldusele vastava teoga, süüteoga. Siit ilmnebki erinevus ühelt poolt süüteokirjelduse ja teiselt — kihutamise ning kaasaitamise vahel ja nimelt nende subjektiivsel küljel. Süüteokirjelduses on ühelt poolt antud teatavat laadi käitumine, teokoosseis, teiselt — sellele suunatud tahtlus — arvestades siin ja järgnevas ainult seda, kui siinkohal ainuolulist süüvormi. Kihutamisel ja kaasaitamisel on objektiivselt antud kihutava resp. abistava käitumise seos süüteoga, subjektiivselt — tahtlus kogu selle objektiivse külje suhtes, s. t. tahtlus on siin suunatud, esiteks, kihutavale resp. kaasaitavale käitumisele kui niisugusele, teiseks — sellega seoses olevale süüteole — mingi teokoosseisu süülikele resp. õigusvastasele teostamisele teise isiku poolt. Siin on nii siis antud teatav erinevus tahtluse ulatuses. See erinevus ulatuses pole mõistagi oluline, sest tahtlus võib ulatuda väljapoole teokoosseisu — üldreeglina ükskõik millele. Kuid erinevusega tahtluse ulatuses on antud ühtlasi teine, olulisem erinevus subjektiivsel küljel. Kui süüteokirjelduses on ühest küljest nõutav teokoosseis, s. o. tegija poolt toime pandav käitumine, teisest küljest — tahtlus selle teokoosseisu suhtes, siis on sellega antud vahetu side teokoosseisu ja tahtluse vahel süüteokirjelduses, s. t. teokoosseisu süülikest vahetu teostamine. Kihutamise ja kaasaitamise konstruktsioonis on aga oluline tahtliku kihutamise resp. abistamise seos mingi süüteoga. Siin nii siis tahtlus, olles suunatud süüteole kui tervikule, on suunatud teokoosseisule mitte otseselt, vaid kaudselt — teise isiku süülike käitumisega. Järelikult, erinevalt süüteokirjelduse tüüpilisest konstruktsioonist, on kihutamisele ja kaasaitamisele oluline mitte süülikest vahetu, vaid vahendlik seos teokoosseisuga ⁵⁵.

⁵⁵ On selge, et siin ei taotelda mitte tegija ja kihutaja resp. kaasaitaja mõistelist eraldamist, vaid eriosalise süüteokirjelduse ulatuse rest-

Teokoosseisu ja tahtluse resp. ettevaatamatuse vahetu seose nõue annab süüteokirjeldusele kindlad piirid, ja seda eeskätt objektiivselt. Teokoosseisule oleks iseendast allutatav iga käitumine, mis kausaalses seoses teokoosseisu elementidega, ja süüteokirjeldusele iga selline käitumine, kui see on süüline, seejuures ka vahetult või vahendlikult süüline. Süülise vahetuse nõue seab aga sellele võimalusele piiri: teokoosseisule resp. süüteokirjeldusele on mingi teokoosseisupärane käitumine allutatav ainult niivõrt, kui see on tegija poolt pandud toime vahetu tahtlusega resp. ettevaatamatusega. Süülise vahetuse nõue kõrvaldab teokoosseisu süüliselt vahendliku teostamise juhtumid, asetab need välja poole süüteokirjelduse piire. Nende allutamine süüteokirjeldusele oleks selle piiride lõhkumine — *nullum crimen sine lege* põhimõtte rikkumine. Nõnda siis — süüteokirjeldusele ei ole allutatav ei kaasaitamine süüteole ega ka kihutamine sellele⁵⁶.

Aga see seisukoht leiab teatava kinnituse ka osavõttu käsitlevates üldosa normides.

5. Mingi käitumise allutamisel mõnele süüteokirjeldusele on esimeseks eelduseks see, et käitumine oleks teokoosseisupärane. Tagajärje-deliktide puhul tähendab see seda, et käitumine peab olema kausaalses seoses teokoosseisus kirjeldatud tagajärjega, formaalsete deliktide puhul seda, et ta omaks kõiki teokoosseisus kirjeldatud tunnuseid, või, kui käitumine pole vahetult teokoosseisupärane, et ta siis oleks kausaalses seoses neid tunnuseid omava käitumisega. Järelikult teooriad, mille seisukohalt osavõttu käsitlevate normide puudumisel kihutamine ja kaasaitamine oleksid allutatavad eriosa süüteokirjeldustele, peavad tunnustama seda, et kihu-

---

riktiivset määramist. Esimeses mõttes käsitleb „psüühiliselt vahendliku kausaalsuse“ mõistet Frank, op. cit., lk. 104.

Süüteokirjelduse restriktiivset määramist on katsetatud ka objektiivselt, teokoosseisu ulatuse kitsendava määramise teel — nii näit. Zimmerl, op. cit., ibid.; Max Ernst Mayer, op. cit., ibid. Aga arvestamata selliste katsete küsitavust, poleks need vastuvõetavad juba NS ja KrS ekstreem-aktseorsoorse osavõtu käsituse seisukohalt, sest tekiks raskusi vahendliku toimepaneku karistatavusega.

⁵⁶ Küll aga vahendlik toimepanek — seevõrra kui seegi on süüliselt vahetu.

tav ja abistav käitumine on käsitatavad süütegelistena ainult siis, kui nad on kausaalses seoses mõne teokoosseisupärase käitumisega, iseloomustagu seda siis mingi tagajärg' või ainult mõnesugused modaliteedid⁵⁷. Selline tulemus on aga teatavas vastuolus kihutamist ja kaasaaitamist käsitlevate normidega.

Kausaalse sideme nõue kihutamise resp. kaasaaitamise ja vastava süüteo vahel tähendab seda, et süütegeline kihutamine resp. kaasaaitamine on antud ainult siis, kui nad moodustavad tingimuse, ilma milleta antud tagajärg — süütegu üldse poleks tekkinud. Kihutaja ja kaasaaitaja on selt seisukohalt samal määral kausaalsed, samal määral süüteo olemasolu tingivad kui tegijagi⁵⁸. Kuid tõsiasi on, et mitte iga süüteoga kaasuv kihutav resp. kaasaaitav käitumine pole süüteole kausaalne, selle olemasolu tingiv. Järelikult kihutamine resp. kaasaaitamine, mis ei esine antud süüteo suhtes paratamatu tingimusena, tingimusena, ilma milleta see süütegu poleks aset leidnud, pole selt seisukohalt käsitatav süütegelse kihutamisenä resp. kaasaaitamisenä. Need juhtumid pole seejuures mingisugused haruldused. Lihtsamad neist on need, kus juba alustatud, kuid veel lõpetamata süüteo sooritamiseäga liitub kihutajana või kaasaaitajana teine isik⁵⁹.

Et sellist väärtulemust vältida, lähtuvad kihutamise ja kaasaaitamise eriosa süüteokirjeldustele allutavuse pooldajad seisukohast, et kriminaalõiguslikult relevantsed pole ainult sellised tingimused, ilma milleta süütegeline tagajärg üldse poleks tekkinud, vaid ka need, mis selle tekkimist väheselgi määral soodustasid, väheselgi määral selle ilmet mõjustasid⁶⁰.

---

⁵⁷ Et süüteo ja kihutamise resp. kaasaaitamise vahel peab olema kausaalne side, see on üldine, valitsev vaade. Vrd. näit. Frank, op. cit., lk. 102 jj.

⁵⁸ Vrd. Coenders, Über die objektive Natur der Beihilfe, ajakirjas Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 1925, 46. Bd., lk. 3 jj.

⁵⁹ Või näit. „soobštšniki“ NS-s (§ 13 II lõige), kellele oluline vaid nõustumine süüteo toimepanekuks; kui sagedasti ei või puududa nende suhtes kausaalne side süüteoga. — Teisi näiteid vt. Coenders, op. cit., ibid.; Kern, op. cit., lk. 136 jj.; ka Engisch, Die Kausalität als Merkmal der strafrechtlichen Tatbestände, Tübingen, 1931, lk. 75 jj.

⁶⁰ Vt. Birkmeyer, op. cit., lk. 12: „Ein Gemeingut aller Teilnahme-theorien ist auch die Lehre, dass jede Teilnahmehandlung mit dem Verbrechenserfolg insofern in einem Kausalverhältnis stehen muss, dass sie zu

Aga ka see korrektiiv ei kõrvalda raskusi. Ka kausaalsuse printsiibi nii laias ulatuses rakendamisel jäävad võimalikuks juhtumid,* kus puudub süüteo toimepanekul aset leidnud kihutava või abistava käitumise kausaalsus antud süüteo, ja seejuures mitte ainult süüteo olemasolu tingival, vaid ka just soodustaval kujul⁶¹. Ja siiski on need teod, mis moodustavad kihutamisi ja kaasaaitamist süüteo. — Kuid raskusi ei tekita üksnes sellised juhud, vaid raskusi tekitab ka kausaalsideme konstateeritavus üldse kihutamise ja kaasaaitamise juures⁶². Eriti aga just kihutamise ja kaasaaitamise psüühiliselt soodustava mõju konstateerimine. Kuidas oleks konstateeritav näit. see, kas füüsiline abistus, mis ei jätnud mingisuguseid väliseid jälgi, mõjus psüühiliselt soodustavalt või mitte? Ja kui juba kausaalset sidet süüteoga käsitatakse kihutamise resp. kaasaaitamise olulise tunnusena, siis ei saa konkreetjuhul piirduda ainult selle sideme presumeerimisega, vaid siis tuleb seda kui süüteo olulist elementi konstateerida. Tuleb seda konstateerida just samuti kui mõne eriosa tagajärje-delikti juures. Ja ainult siis, kui see side on konstateeritav, võidakse kihutavat resp. abistavat käitumist tunnistada süütegeliseks kihutamiseks resp. kaasaaitamiseks. See oleks aga selline kihutava ja kaasaaitava käitumise lõhkumine süütegeliseks ja mittesüütegeliseks, millele seadus ei anna vähematki alust. Seadusest pole kuidagi järeldatav see, et kausaalne side süüteoga oleks kihutamise ja kaasaaitamise oluline tunnus. Seaduses mainitakse lihtsalt abistamist, vahendite muretsemist, takistuste kõrvaldamise püüdu (!)⁶³, süüteost osavõtule kihutamist, abistamist nõuandmisega jne.⁶⁴. Seaduses on nii siis antud rida eriilmelisi, selgesti kirjeldatud teoviise. Ühiseks oluliseks tunnuseks on neil see, et nad peavad olema seoses mingi süüteoga. Kuid ei ole millegagi põhjendatav see väide, et see side peab olema tingimata kausaalne, vaid see võib olla ka

---

diesem Erfolg irgend etwas beigetragen hat, dass sie für diesen Erfolg irgendwie mitwirksam gewesen ist.“ — Vt. ka Hippel, op. cit., II, 139 jj.; Tagantsev, op. cit., 734 jj.; Mezger, op. cit., 412 jj., jt.

⁶¹ Vrd. Coenders, op. cit., lk. 4; Kern, op. cit., ibid.; Engisch, op. cit., ibid.

⁶² Vrd. Coenders, op. cit., lk. 3, 5.

⁶³ Vt. NS § 12.

⁶⁴ Vt. KrS § 51.

ainult ajaline resp. ruumiline. Seaduse seisukohalt on oluline vaid see, kas süüteo toimepanekul leidsid aset erilised, seaduses kirjeldatud lisateod või mitte. Kausaalse sideme nõue olulise tunnuseks ei ole muud kui seaduses ei mingit tuge leidev metajuriidiline spekulatsioon.

Järelikult, kui seadus ei käsita kihutamise ja kaasaaitamise olulise tunnuseks nende kausaalsust süüteole, kui, järelikult, seaduse seisukohalt on süütegelse kihutamiseks resp. kaasaaitamiseks käsitatavad ka need süüteole kihutamise ja kaasaaitamise juhud, kus puudus kausaalne side vastava süüteoga, siis ei ole kihutamine ja kaasaaitamine üldosalt antud ulatuses viidavad eriosa süüteokirjelduste alla. Viimastele oleksid nad allutatavad ainult osaliselt, ainult niivõrt, kui nad on kausaalsed teokoosseisule. Järelikult, piirdudes ainult selle, üldosa normidest saadud tulemusega, võiksime öelda: kihutamine ja kaasaaitamine on käsitatavad osalt karistatavuse kitsendustena — sedavõrt, kui nad on kausaalsed eriosa teokoosseisudele, osalt laiendatavana — sedavõrt, kui nad seda pole. Kui aga seadus neid ühes osas käsitab karistatavust laiendavate alustena, siis on lähedane järeldus, et antud seadustikus kihutamine ja kaasaaitamine kogu ulatuses moodustavad täienduse eriosa süüteokirjeldustele. See on aga järeldus, millele jõudsime, vaadeldes kihutamise ja kaasaaitamise allutatavust eriosa süüteokirjeldustele viimaste konstruktsiooni seisukohalt.

Nõnda siis: nii eriosa süüteokirjelduste konstruktsiooni kui ka osavõttu käsitlevate normide vaatlusest selgub, et kihutamine ja kaasaaitamine ei ole allutatavad eriosa süüteokirjeldustele. Siit järeldub, et üldosa kihutamist ja kaasaaitamist käsitlevad normid on karistatavust laiendavad ja mitte kitsendavad, et nii siis kihutamine ja kaasaaitamine kujutavad endast lisatüüpe eriosalistele süüteokirjeldustele, lisatüüpe, mille oluliseks tunnuseks on seos mingi, seejuures ükskõik missuguse süüteoga. See tähendab aga omakord seda, et NS ja KrS seisukohalt on kõrvalise isiku osavõtt erideliktist põhimõtteliselt käsitatav süütegelse osavõttuna.

6. Ka see väide, et NS järgi kõrvalise isiku osavõtt erideliktist on käsitatav süütegelse osavõttuna, on vastuolus praktilises valitseva, Vene Riiginõukogu poolt põhjendatud seisukohaga, mille järgi kõrvalise isiku osavõtt erideliktist ei ole

karistatav osavõtt⁶⁵. Seda põhjendatakse peamiselt sellega, et eraisik pole mõeldav näit. ametialase eridelikti toimepanijana; ja otseselt sellest järeldataksegi, et eraisik pole mõeldav ka kihutajana ja kaasaaitajana. Aga ainult ja otseselt sellest pole see veel järeldatav. Oma seisukoha põhjenduseks, nagu nähtub eespool-õeldust, oleks pidanud praksis näitama mitte ainult seda, et ametialane eridelikt pole toime pandav eraisiku poolt — mis täiesti õige —, vaid ka seda, et osavõttu käsitlevad üldnormid on karistatavust kitsendavad ja mitte laiendavad.

Ei saa tunnistada paikapidavaks ka teist praktilise poolt toodavat põhjendust — eraisikute osavõtt ametialastest süütegudest polevat mõeldav seepärast, et nende süütegude sanktsioonidena esineb ainult ametnikkude suhtes kohaldatavaid erisanktsioone⁶⁶.

See põhjendus ei kõrvalda eraisikute karistatavat osavõttu kõigepealt neis süütegudes, milles need erisanktsioonid esinevad üheaegsete või alternatiivsete lisasanktsioonidena üldsanktsiooni — karistuse kõrval⁶⁷. Karistatav osavõtt, nagu näidatud eespool, ei eelda NS seisukohalt muud, kui et tegu, millest osa võetakse, oleks süütegu, s. t. karistatav tegu. See eeldus neil juhtudel on antud, kõrvaliste isikute karistatav osavõtt on konstrueeritav. See, et üldsanktsiooni kõrval tegija suhtes on nähtud ette mingi erisanktsioon,

---

⁶⁵ Vene Riiginõukogu 4. XI 1873. a. arvamuses öeldakse järgmist: „Prestuplenija po dolžnosti... prinadležat k razrjadu prestuplenii osobennoh, v tom smõsle, tšto oni mogut būt soveršaemõ tolko služebnõmi ili dolžnostnõmi litsami, v protivopoložnost prestuplenijam obštšim, vinovnikom v utšinenii kotorõh možet būt každõi graždanin gosudarstva. Posemu, v obštšem pravile, utšastie tšastnavo litsa prestuplenii po službe ne možet imet mesta.“ Tsiteeritud Vene 1903. a. nuhtlusseadustiku redaktsioonikomisjoni seletuskirja järgi, vt. Ugolovnoe Uloženie, Proekt redaktsionnoi kommissii i objasnenija k nemu, S.-Peterburg, 1897, tom I, glava I-ja, lk. 479; vt. ka Senati seletus 1882/40, 1885/28 jt., Riigikohtu kr.-osakonna toimetus 1933/1; viitega Vene Riiginõukogu 4. XI 1873. a. arvamusele, Senati sellele järgnenud praktilisele ja õiglusele ning traditsioonile põhistavad oma seisukohta ka Vene 1903. a. nuhtlusseadustiku koostajad, vt. Ug. Uloženie, Proekt redaktsionnoi kommissii jne., tom I, glava I-ja, lk. 481 jj.; kõrvaliste isikute osavõttu erideliktist eitab ka Zižilenko, op. cit., lk. 720, 724, kuid ka ilma lähema põhjendusega.

⁶⁶ Nii Riiginõukogu ja Senat, vt. tsit. eelmises märkuses.

⁶⁷ Näit. § 462.

näit. ametist tagandamine, ei saa kõrvaldada seda konsekventsi. Näiliselt raskemini on lahendatav juhtum, kus mainitud erisanktsioonid ei esine enam lisasanktsioonidena, vaid põhisanktsioonidena. Nende juhtumite suhtes on mõeldav kaks lahendusviisi. Esiteks võidakse käsitada sanktsioone distsiplinaarsanktsioonidena ja vastavaid tegusid distsiplinaardeliktidena. On selge, et sel juhul ei teki üldse mingisugust süüteoost osavõtu probleemi⁶⁸. Teiseks võidakse neid sanktsioone käsitada kriminaal-sanktsioonidena ja vastavaid tegusid kriminaal-deliktidena, süütegudena. Kuid siis peab tunnustama ja arvestama ka seda, et need teod süütegudena oluliselt erinevad üldsüütegudest ja erideliktidest — sellega, et nende sanktsioonid on, esiteks, sisult erinevad üldsanktsioonidest ja, teiseks, sellistena kohaldatavad ainult teatava kodanikkudekihi suhtes. Ja eraisikute osavõtu probleem nendest deliktidest ei ole siis enam ka osavõtu probleem erideliktidest. Et neist deliktidest eraisikute karistatav osavõtt võimalik pole, on selge. Kuid takistuseks pole mitte see, et vastav tegu pole pandav toime eraisiku poolt, mis oleks määrav eridelikti juures, vaid see, et need, isepärasuste tõttu sanktsioonis eriliigi moodustavad süüteod on just nende sanktsiooniliste isepärasuste tõttu ainult teatava kihi süüteod.

Seepärast siis, et kõrvaliste isikute osavõtt erideliktist on NS järgi käsitatav karistatava osavõtuna, on sellena käsitatav ka eraisikute osavõtt ametialasest intellektuaalsest võltsimisest kui erideliktist.

7. Mis puutub KrS-sse, siis lisaks ülalöeldule olgu selle kohta tähendatud lühidalt veel järgmist.

KrS § 51 viienda lõike määratlusel „erilised isiklikud vahekorrad ja tingimused, mis määravad... mõne süüteoosalise karistatavuse, ei mõjusta teiste osaliste vastutust“. Vene 1903. a. Nuhtlusseadustiku koostajad⁶⁹ käsivad vastavat normi 1903. a. seadustikus normina, mis kõrvaldab kõrvaliste isikute karistatavuse osavõtu eest erideliktis. Järelikult

---

⁶⁸ Distsiplinaardelikti kohta vrd. näit. Mezger, op. cit., lk. 9; Hippel, op. cit., I Bd., lk. 34 jj.

⁶⁹ Vt. Ug. Uloženie, Projekt redaktsionnoi kommissii jne., tom I, glava 1-ja, lk. 481 jj.

lähtuvad nad eeldusest, et 1903. a. seadustik tunnistab karistatavaks osavõtuks põhimõtteliselt osavõtu mistahes süüteost — käsitab nii siis osavõtu üldnorme vastutust laiendavatena, mitte kitsendavatena —, tehes sellest põhiprintsiibist erandi erideliktide suhtes. Aga see erandpõhimõtegi ei olevat 1903. a. seadustikus erandita omaks võetud, vaid sellest olla tehtud erandid üksikute erideliktide suhtes eriosa normidega, mis käsitlevad kõrvaliste isikute osavõttu iseseisvate süütegudena. Ja selt seisukohalt, sest et puudub vastav norm eriosas, eraisikute osavõtt ametialasest intellektuaalsest võltsimisest ei oleks karistatav. Kuid see seisukoht pole vastuvaidlematult kindel. Näib võimalik olevat arendada otse vastupidist sellele. Kõigepealt, vaadeldavast normist pole mingil viisil järel-datav Vene 1903. a. seadustiku koostajate vaade. Kõige enam võiks väita seda, et sellest normist ei nähtu üldse, mis mõttes ei mõjusta ühe osalise karistatavust tingivad isiklikud vahekorrad ja tingimused teiste osaliste karistatavust, kas negatiivses või positiivses, karistatavust kõrvaldavas või seda säilitavas mõttes. Aga õigem on siit järeldada siiski just viimast, sest selle normi sõnastusest ilmneb selgesti, et selles eeldatakse teisi vastutavaid osalisi, kelle suhtes vastutus juba antud. Ka ei saaks siis, kui mõne osalise karistatavust tingivad isikulised omadused kõrvaldavad teiste kordasaatjate vastutuse, rääkida neist enam kui osalistest.

Kui aga siin eeldatakse osalisi, isikuid, kelle suhtes vastutus juba antud, siis see, et mainitud omadused ei mõjusta teiste osaliste vastutust, on käsitatav ainult nii, et nad ei kõrvalda seda vastutust. Sel juhul vaadeldav norm vaid kinnitaks KrS-s omaks võetud printsiipi, mille järgi karistatava osavõttuna käsitatakse osavõttu lihtsalt süüteost, seejuures ükskõik millisest, eeskätt ükskõik, kas üld- või erideliktist. Eriosa kihutamisdelikte aga tuleks käsitada sel juhul lihtsa kasuistikana⁷⁰. Ja selt seisukohalt oleks siis ka eraisikute osavõtt ametialasest intellektuaalsest võltsimisest käsitatav karistatava osavõttuna.

---

⁷⁰ Muidugi ainult niivõrt, kui võrt nad ei moodusta osavõtu kvalifitseeritud juhtumeid, nagu näit. § 111 teises lõikes ja § 112 teises lõikes.

Märkmeid TKS eelnõu kohta.

T. Grünthal.

(Järg 3.)

8. Juba eespool oli meil põhjust väita, et meie kehtiva tsiviilprotsessi olulisemaid puudusi on tema aeglus, mis on tingitud osalt protsessi normides ette nähtud pikkadest tähtaegadest, veel enam aga sellest, et kohtule protsessi juhtimisel ja korraldamisel on jäetud vähe algatust ja isetegevust. Viimane nähtus ei võimalda tööd jaotada otstarbekohaselt ja kasutada aega ökonoomselt.

Iga tüli nõuab kiiret lahendust. Eriti peab seda ütleva eraõigusliku tüli suhtes. Kahjuks pole kerge täita seda ilusat soovi. Protsess ise, nagu juba O. Bülow tähendas, kutsub esile kujutluse mingist aeglaselt ja raskepäraselt ning järelemõtlevalt liikuvast mehhanismist, veskist, mis jahvatab aegamööda. Protsessi käik nõuab kõigepealt pooltelt algatusvõimet, järjekindlust ja head tahet. Selleks on tarvis vaimu ning tahte pingutust, energiat ja tungi kaitseda oma õigusi hoogsalt ning väsimatult. Kahjuks aga pole kõigil neid omadusi tarvilisel määral.

Seadusandja peab kohtule andma võimalusi protsessi juhtida, kontsentreerida kõik protsessi moodustavad toimingud võimalikult lühikesse ajajärku, takistada venitusi, hooleitust ja kergemeelset asjasse suhtumist, mis takistab kohtuorganismi korrapärast funktsioneerimist.

Kellel on võimalusi olnud jälgida tsiviilasjade liikumist meie kohtuis, peab tunnistama, et see toimub võrdlemisi aeglaselt. Kõnelemata sellest, et tõendite esitamine toimub täiesti poolte heaksarvamisest ja jaokaupa, kulub palju aega puhtkantseleiliste toimingute jaoks. Näit. jõuab kassatsioonkaebus Kohtupalatist Riigikohtusse alles 2—3 kuud pärast seda, kui see on sinna antud. Parem lugu pole ka apellatsioonkaebuste jõudmisega rahukogudest Kohtupalatisse, olgugi et siin ajakaotus siiski näib väiksem olevat. Kohtuile siin palju ette heita ei saa, sest kõiksugu formaalsusi on sedavõrt rohkesti, neid tuleb täita ja neid täites muutuvad kohtunikud ning ametnikud viimaks ise formalistideks, nii et elav inimene oma hädadega kaob paragraafide rägastiku taha hoopis ära. On üsna harilikuks nähtuseks, et isegi lihtsamad protsessid vältavad rahukogudes ja Kohtupalatis aasta või

kaks, kõnelemata keerulisemaist asjust, kus menetlus vältab aastaid. Riigikohtuni ulatub asju, mis alustatud 8—10 a. eest. Sääraseid nähtusi ei saa pidada normaalseiks. Protsesside aeglus tekitab rahva hulgas põhjendatud nurinat. TKS eestindamisel oleks tulnud seepärast tõsiselt kaalumisele võtta abinõud, kuidas protsesside käiku meie kohtuis muuta kiiremaks. Ei saa öelda, et väljatöötatud eelnõu ses suhtes pakuks palju paremusi, võrreldes kehtiva korraga.

Peatume kõigepealt protsessuaaltähtaegadel. Näiteks meie väikeriigi oludes, kus riigi ühest otsast teise sõit raudteel kestab pool päeva, on täiesti üleaarune säärane pikk tähtaeg, 7 päevast 1 kuuni, mis peab mööduma kutsetähe kättamise päevast kostjale, enne kui võib määrata kohtuistungit (TKS § 299). Venemaal põhistati sääraseid pikki tähtaegu suurte kaugustega ja halbade liiklemisoludega²¹. Lääne-Euroopas on see tähtaeg märksa lühem. Juba 1863. a. oli Prantsusmaal see tähtaeg 8 päeva, Itaalias 10 p. Austrias on selleks 1—14 päeva. Meil Eestis jätkuks vist 1—10 päevast küllalt, et kostja võiks tutvuda nõudepalvega ja selle lisadega, millest talle ärakirjad ühes kohtukutsega kätte saadetakse, koguda vastutõendeid ning palgata advokaati. Tuleks seepärast TKS eelnõu § 143 määrus 7 päevast 1 kuuni ulatava tähtaja kohta vastavalt muuta. Äärmiselt pikk on tähtaeg, mis antakse välismaal asuvale kostjale kohtusse ilmumiseks, tervelt 4 kuud, arvates kutsetähe saamisest. Tähen-dab, kui kostja elutseb Soomes või Lätis, mis meil tihti esi-neb, siis peab hageja vähemalt pool aastat hagipalve koh-tule andmise päevast arvates kannatlikult ootama, kuni tema palve alles esimest korda võetakse kohtuistungile. Sääraseis oludes oleks küll raske rääkida kaubandusliku suhtle-mise soodustamisest ja ärihuvide hoogsast kaitsemisest. Samane tähtaeg peab mööduma ka siis, kui kostjat, kes oma alalisest asukohast teadmata kuhu läinud ja kelle aadressi hageja seepärast ei saa kohtule juhatada, kutsutakse koh-tusse vastava kuulutusega ajalehis (eelnõu §§ 137, 166). Kõige-pealt sääraseil kuulutusil pole harilikult tagajärgi, sest kostja, kes viibib kuski välismaal, vaevalt seal loeb meie „Riigi Tea-tajat“. On ainult fiktsioon arvata, et kostja peaks säärast kuu-lutust teada saama. Tihti, eriti abielulahutuse asjus, hageja

²¹ Vt. Seletuskiri 1863. a. I jagu, lk. 181—183.

ise peab tarvilikuks oma huves teadlikult varjata kohtule andmeid kostja asukoha üle. Oleks seepärast vist tarvilik TKS täiendada normiga Austria ZPO §§ 115—118 eeskujul, mille järgi hageja peab kohtule andma allkirja, et kostja asukoht talle tõesti teadmata, kandes vastasel korral karistust ebaõigete teadete andmise eest kohtule (analoogia TKS § 2058). Samuti tuleks äraolevale kostjale protsessis määrata vastav huvide kaitseja (analoogia TKS §§ 967¹—967¹⁴), kelle ülesandeks oleks kõik abinõud selleks tarvitusele võtta, et kostja viibimiskohta leida ja tekkinud protsessist talle teatada. Säärasel korral võiks kuulutusel tähendatud kohtusse ilmumise tähtaeg olla lühem. Viibimiskoha teatamist kohtu asulinnas võiks nõuda ainult välismail viibivalt asjaosalisilt, kuna siseriigis, kus kohtukutse kättamine posti kaudu asjaosalistele küllalt kiire ja täppis, säärane nõue võiks ära jääda. Eelnõu §§ 167 ja 168 tuleks vastavalt muuta. Samuti pikad näivad olevat tähtajad, mis eelnõu § 169 (võttes eeskujuks kehtiva protsessi § 312) määrab kostjale kirjaliku seletuse andmiseks. Iseenesest kehtiva protsessi §§ 312—316 väljendatud reeglid taotlevad ilusat sihti — nõuda kostjalt juba enne kohtusse ilmumist kirjalikku seletust ja seisukoha võtmist hagipalve suhtes, kuid tegelikult pole need normid andnud kohtute tegeluses soovitud tulemusi. Nagu protsessidest nähtub, ei täida kostjad harilikult seda kohtujuhataja nõudmist ega saada mingit kirjalikku vastust, või saadavad vormi täiteks mõne mitte midagi ütleva paberi, piirdudes ainult väitega, et hagi olevat põhjendamata. Arvan, et kuigi ka küll alles jätta võiks kirjaliku seletuse nõudmise ja andmise võimaluse, oleks siiski palju olulisem asja kiirendamise huves pooli kohe kohtu ette kutsuda kohustusega seal igitahes kõiki oma seletusi asjaolude kohta ette tooma ja taandusi avaldama, samuti esitama tõendeid (TKS § 330¹, eelnõu § 183).

Tõendite esitamist tuleb aga korraldada nii, et see tõesti toimiks ilma viivitusega. Praegune kord, kus protsessijail õigus on tõendeid takistamatult esitada mõlemas kohtuastmes, soodustab äärmiselt asjade viivitamist. On seepärast tervitatav eelnõu püüe seda pahet vältida (§ 185 lõpposa), kuid arvan, et viivitamine ning raske hooletus tõendite esitamisel pole omane ainult kostjaile, ka hagejad ise patustavad selles suhtes, mispärast arvaksin, et § 185 lõpposas tuleks „kostja“

asemel panna üldse „protsessija“, analoogiliselt Saksa 13. II 1924. a. seadusega kehtima pandud ZPO § 279 normidega. Võiks kohtule siiski võimaluse jätta tõendit vastu võtta, kui see asjas osutub oluliseks, kuid säärasel korral peaks kohtul võimalus ning kohustus olema hooletut protsessijat trahvida riigikassa kasuks.

Üheks protsessi venitamise põhjustajaks on kehtivas TKS § 681 p. 1 (eelnoos § 519 p. 1), mille järgi kohus on kohustatud asja menetlust seistama, kui kõik protsessijad seda ühiselt paluvad. Säärast õigust kasustavad protsessijate volinikud arutihti ja nähtavasti väga tühiseil põhjusil. On advokaadil teises linnas tähtsam protsess ees, või on ta sõitnud, ütlemele, kas või suvitama jne., siis lepitakse vastaspoole advokaadiga kokku ja kohtuistungis hommikuks saabub kohtukantseleisse mõlema advokaadi poolt alla kirjutatud paarirealine teadaanne, kus palutakse asi järjekorrast välja jätta ühe poole uue avaldiseni, mis tihti saabub mõne päeva pärast. Tihti on kohtuliige — asja esitaja — pidanud asja põhjalikult ette valmistama, teised asjad jäid seetõttu istungile määramata ja korraga teeb advokaatide kapriis kõik ettevalmistatud töö asjatuks. Arvan seepärast, et protsessijad, kui nad paluvad asja menetlust seistada, peaksid kõigepealt ära näitama olud, millistest see seistamine on tingitud, ning ainult siis, kui kohus need olud tunnistab lugupeetavaks, võib asjaarutamist teatud ajaks edasi lükata. Säärase abinõuga suudetakse ehk vältida seda kergemeelsust ja hoolimatust, millega praegu kohaldatakse TKS § 681 p. 1.

Praegu võib kohtute tegeluses tähele panna, et kohtud tarvitavad liiga sagedasti TKS § 702 nähtud võimalust, lükata resolutsiooni kuulutamise päeva edasi, sageli isegi 2—3 korda. On õige, et mõnes raskes ja keerulises küsimuses pole kerge jõuda kohtunikul või tervel kolleegiumil kindlale seisukohale, kuid teisest küljest pole protsessijail sugugi meeldiv ja kasulik seda kohtu kõhklemist pealt vaadata ja olla teadmatuses pärast seda, kui kõik olud on kohtule selitatud ja tõendeid esitatud. Eelnõu § 545 on ette näinud kahenädalase tähtaja, milleni resolutsiooni kuulutamine võib olla edasi lükatud, kuid et kohtunikude inimlikke nõrkusi vältida, arvan, et võiks siin veelgi kategoorilisemalt väljenduda, öeldes, et resolutsiooni kuulutamist ei tohi mingil tingimusel mitte kauemaks edasi lükata kui kaheks nädalaks.

Samuti tuleks kategoorilisemalt redigeerida TKS eelnõu § 557 (kehtiva protsessi § 713), kus öeldud, et kohtuotsus lõppvormis peab valmis olema hiljemalt kahe nädala jooksul resolutsiooni kuulutamise päevast arvates. Kahjuks on praegu kohtute tegeluses märgata, et sellest tähtajast ei peeta igal pool kinni ja lõppvormis otsused kirjutatakse tihti mitu nädalat ja isegi mõni kuu hiljem kui resolutsioon oli välja kuulutatud. Säärane nähtus on muidugi lubamatu. Sellega venitatakse asjade lahendamist, mis niikuinii on aeglane, veelgi ja mis kõige kurvem, sellega vähendab kohus ise oma autoriteeti protsessijate silmis. Viimasel ajal on tekkinud meie juristide-praktikute keskel vool, kes asjade otsustamist kohtutes ja kohtunikkude töökoormat vähendada loodab sellega, et vabastatakse kohtunikud lõppvormis otsuste kirjutamisest asjus, kus pooled pole teatanud, et nad soovivad edasi kaevata. Vastav seaduse-eelnõugi on välja töötatud ja kuuldavasti on Vabariigi Valitsus selle esitanud Riigikogule vastuvõtmiseks.

See esitis tekitab tõsiseid kahtlusi. Kõigepealt ei maksa arvata, et sellega kohtunikkude töökoorem palju väheneks, eriti rahukogudes kui I astme kohtuis. Keerulisemais ja raskemais asjus, kus otsuse põhistus nõuab aega ja tööd, kaevatakse harilikult ikkagi edasi, järelikult peavad ka tulevikus kohtunikud neis raskemais asjus ikkagi motiive kirjutama. Üle selle oleks imelik kohtunikkude töökoormat hakata vähendama sellega, et jäetaks ära resolutsioonide põhistus, mis ometi on olulisem osa õiglasest ja põhjalikus kohtumõistmises. On endastmõistetav, et kohus põhistaks, miks ta oludest ning tõenditest vastavale seisukohale jõudnud, samuti et ta ära näitaks need juriidilised kaalutlused, millele ta oma otsuse rajab. Otsuse põhistus sunnib kohtunikku tahes või tahtmata süvenema teoreetiliselt õigusteaduslikesse probleemidesse, uurima vastavat kirjandust, pingutama ning teritama oma mõtlemist. Otsuste põhistus on ühtlasi garantiiks, et kohtunik süveneb asjasse, kaalutleb kõik olud ja uurib asja juriidilisest küljest. See on aga kõik äärmiselt tähtis õigusemõistmisel. Kui praegu meil leidub kohtunikke, kes oma ülesandeid võtavad ükskõikselt ja pealiskaudselt, kes kirjutavad väga labaseid otsuste põhistusi, siis tuleb selle kurva nähtuse vastu leida abinõusid, kuid säärast negatiivset

suunda ei saa soodustada, tehes motiivide kirjutamise üldse mittesunduslikuks.

Ainuke erand, mida võiks teha, on rahukohtunikude asjad. Kui kohtunik aastas peab otsustama 2—5 tuhat asja, siis vaevalt jätkub tal aega otsuseid, mida ta kohe peab kuulutama, küllalt üksikasjaliselt põhistada, seda enam, et suur protsent asju tema otsustab lõplikult ning nende peale edasikaebusi ei anta. Siin võiks leppida olukorraga, et protsessija, kes soovib anda edasikaebust, peab sellest kas otsuse kuulutamisel või hiljemalt 3 päeva jooksul pärast seda teatama, et ta soovib edasi kaevata, nii et rahukohtunikul võimalik oleks otsust põhistada. Apellatsiooniasemes, samuti rahukogude I astmes peaks aga otsuste põhistuse kohustis tingimata jääma kui oluline garantii, et kohtumõistmine toimuks põhjalikult ja õiglaselt.

Mis tingimata lühendada tuleks, need on tähtajad kõiksugu edasikaebuste andmiseks. Meil praegu kehtivas TKS-s on appellatsioonkaebuse andmiseks ette nähtud 1-kuine tähtaeg, arvates kohtuotsuse lõppvormis kuulutamise päevast (TKS §§ 748, 749, 162). Need tähtajad olid Veneemaal esiotsa palju pikemad, alles 1914. a. 2. juuni ning 1912. a. 15. juuni seadustega need lühendati. Nii oli üldkohtuis harilikus korras arutatud asjade jaoks appellatsioonkaebuse andmiseks 4-kuine tähtaeg, kuna lühendatud korras otsustatud asjade jaoks oli see 1 kuu. Arvan, et meie oludes jätkuks 2-nädalasest tähtajast appellatsioonkaebuse andmiseks küllalt, sest appellatsioonkaebuse andmiseks pole ju tarvis mingisugust traktaati kirjutada, vaid kaebaja peab siin lühidalt ja selgesti ära näitama, miks ta esimese kohtuastme otsust kas terves ulatuses või mõnes selle osas ei loe õigeks. Kui protsessi norme korraldada veel nii, et tõendite esitamine peab üldpõhimõtte järgi toimuma esimeses kohtuastmes, samuti peaksid pooled siin kõik omad väited ja vastuvaidlused esile tooma, siis muutuks appellatsiooniasete õieti asja ümberotsustajaks selle materjali alusel, mis on kogutud juba esimeses astmes, uusi tõendeid esitatakse siin ainult harukordadel, tuleks ehk esitatud tõendeid ainult kontrollida. Tuleb arvestada, et hageja, kes on loomulikult otseselt huvitatud sellest, et ta hagi kiiresti otsustataks, annab harilikult kohe appellatsioonkaebuse, kuna kostja sellega loomulikult püüab viivitada ja teeb seda harilikult viimasel päeval. Seepärast oleks minu

ettepanek lühendada eelnõu § 630 ette nähtud apellatsioonkaebuse andmise tähtaega kahe nädala peale. Samuti vastuapellatsiooni ja seletuse andmise tähtaega (TKS § 760) tuleks lühendada 7—10 päeva peale. Sedasama tuleb öelda loomulikult ka kassatsioonkaebuste peale seletuste andmise suhtes (TKS § 801). Tuleb tähendada, et Lääne-Euroopa seadustikes säärane tähtaeg on pea üldiselt kehtimas (Austria ZPO § 464, Saksamaal ZPO § 516 1924. a. novelli järgi, Ungaris 15 päeva, ZPO § 480).

Samuti erakordselt pikk on kehtivas protsessis ka 2-kuine kassatsioonitähetaeg (TKS §§ 191, 796), mis tähtaja ka eelnõu omaks võtab (§§ 675, 676). Tähtendan jällegi, et Lääne-Euroopas ei tunta üldiselt säärast pikka edasikaebamistähetaega. Nii on Austrias revisjonkaebuste avaldamiseks 2-nädalane tähetaeg (ZPO § 505), Ungaris (§ 526) 15 päeva.

On õige, et kassatsioonkaebust pole kerge kirjutada ja mitte igamees ei suuda ning oska teda asjalikult koostada, kuid aega tema kirjutamiseks ei lähe siiski rohkem kui iga teise paberi koostamiseks. Oskamatu ning väheste kogemustega advokaat ei kirjuta korralikku kassatsioonkaebust kas või terve aasta jooksul, kuna vilunud mees koostab selle mõne tunniga. Kassatsioonkaebus peab täpsalt ja lühidalt ära näitama need seaduserikkumised, mis apellatsioonkohus asja otsustamisel teinud (TKS §§ 798, 186, 793), mingisugust pikka asjaolude refereerimist ja sisuliste seletuste andmist, nagu kahjuks seda paljud advokaadid meil teevad, pole aga kassatsioonkaebuses absoluutselt tarvis. Arvan seepärast, et kahenädalasest kassatsioonkaebuse tähtajast jätkuks meie oludes küllalt. Seejuures võiks ära jääda ka see protseduur, mida nüüd märkame kohtute tegeluses, kus akt apellatsioonikohtust peale otsuse valmimist lõppvormis saadetakse I astme kohtule tagasi ja kassatsioonkaebuse saabudes hakkab jälle selle tagasinõutamine apellatsioonikohtusse, mis protseduuriks kantseleide vahel kulub kuu või paar kallist aega.

Tähetaegu erikaebuste andmiseks, mis praegu üldkohtuis on kahenädalased (TKS § 785), tuleks tingimata lühendada 5—7 päeva peale, samuti tuleks kas või koguni kaotada kehtiva protsessi §§ 788, 789 ja 790 ette nähtud seletuse nõutamine vastaspoolelt erikaebuse peale ja säärase seletuse ootamine jällegi 2 nädala jooksul. Kui vastaspoolel midagi erikaebuse

kohta on seletada, siis ilmub ta loomulikult kohtusse, kus erikaebus tuleb arutusele, või saadab sellele kohtule otseteed oma seletuse, kuid täiesti asjata on kinni pidada paar nädalat erikaebust, mis käib mõne vahepealse protsessuaaltoimingu kohta ja mis juba oma loomu tõttu nõuab kiiret lahendamist. Arutihti kasustab kostja aga erikaebuste andmist selleks, et asja venitada. Kahjuks on eelnõu kõik need tähtajad ja protseduurid muutmatult kehtivast protsessist üle võtnud (§§ 663, 666, 667, 668).

Kahjuks ei luba ajakirja piiratud ruum peatuda mul teiste tähtaegade juures, mis kehtivas protsessis soodustavad asja venitamist ja aja kaotust. Tahaksin loota, et juba need minu näited peaksid küllalt veenvad olema, et uue protsessi koostamisel need puudused tuleks vältida ja vähemalt sellest küljest tsiviilprotsessi muuta kiiremaks ja painduvamaks. On üldtuntud asi, et kohtumõistmine tsiviilasjus areneb meil säärases aeglasemas tempos, nagu poleks ajal meie juures mingit väärtust.

(Järgneb.)

Vastuväiteid T. Grünthalile tema artikli puhul kehtiva TKS kaitseks¹.

J. Vender.

„Õiguse“ s. a. nr. 1 trükitud artiklis „Märkmeid TKS eelnõu kohta“ ründab T. Grünthal meil praegu kehtivat, Vene ajast pärit Tsiviilkohtupidamise seadust ja laidab selle maha kui täitsa kõlbmatu. Hukkamõistva otsuse avaldamiseks kehtiva tsiviilprotsessi kohta on andnud põhjust asjaolu, et uue eestikeelse protsessi väljatöötamisel on aluseks võetud kehtiv protsess. Arvustanud kehtivat protsessiseadust, T. Grünthal leiab, et „meil tuleb järsult katkestada side nende oma aja iganud põhimõtetega ja tuleb anda kohtumõistmisele reaalne alus. Tuleb TKS täiesti uutal alustel ja põhimõtetel välja töötada“, kuid missugustel, seda kahjuks ei näita artikli autor.

Kehtiva protsessi põhisammasteks on teatavasti avalikkus, suulisus, vahenditus ja võistlus. Kui nendega „järsult katkestada side“, mis panna siis asemele?

---

¹ Vt. „Õigus“ 1933, nr. 1.

Selle väljatöötamiseks annab artikli autor omapärase järgmise skeemi: „Enne kui protsessid lõplikult välja töötatakse, oleks esmalt tarvis selgusele jõuda, milline peab olema meie kohtute korraldus, milliseid muudatusi kehtiv korraldus vajab. On see küsimus lahendatud, siis ei teeks kohtupidamise seadustikkude väljatöötamine ka enam raskusi.“

Aga kuidas on kohtukorralduse väljatöötamisega? See on väga lihtne. „Kas kohtukorraldus vastab elunõuetele“, kirjutab T. Grünthal, „selle üle ei otsusta esijoonel teadus, vaid need rahvahulgad, kes kohtust otsivad õigust ning kaitset oma huvidele“.

Tähendab, kohtukorralduse otsustavad rahvahulgad ja kui kohtukorraldus on valmis, „siis ei teeks kohtupidamise seadustikkude väljatöötamine ka enam raskusi“. Uue protsessi väljatöötamine tuleb panna „üksikute juristide-eriteadlaste peale“, kes aga ei töötaks niiõelda oma pea järgi, vaid „enne kui asutakse mõne suurema seaduse eestistamisele või uue seadustiku loomisele, tuleks vastavatel asjatundjate ning huviringkondade esindajate nõupidamistel püstitada põhimõtted, millele uus seadus tuleks rajada“.

Asjatundjate ning huviringkondade esindajate nõupidamised! Asjatundjateks võib vist lugeda juriste-kohtunikke ja advokaate. Aga millised oleksid huviringkonnad? Protsessist on huvitatud kõik kodanikud, mispärast kogu kodanikkond oleks üks ühine huviringkond. Täheandab, asjatundjate-juristide ja kodanikkonna esindajad oleksid uute põhimõtete püstitajad. Oleks huvitav näha, millised oleksid need uued põhimõtted, mida säärasead nõupidamised püstitaksid. Ei ole veel mujal asunud säärasele teele, ette teades, et selle töö vili oleks kõlbmatu. T. Grünthal ise kirjutab, et Saksamaal „töötatakse protsessi reformimiseks juba vähemalt paar aastakümnet“, kuid senini pole uusi põhimõtteid leitud, kuid meil oleks vaja ainult mõni nõupidamine ja uued põhimõtted oleksid valmis. Jääks ainult järele üksikute paragraafide valamine püstitatud põhimõtete järgi.

Kindel usk oma jõusse ja teovõimesse on iseenesest väga kiiduväärt, kuid arvata, et seda, mida suured rahvad ei suuda saavutada aastakümnete jooksul, võiksime meie luua ainult mõnel nõupidamisel, on põhjendamatu üleõla vaatamine

teiste peale ja kergemeelsus. Nagu teada, on need protsessi põhimõtted, millele on rajatud kõigi kultuurriikide protsessid ja nende seas ka meie Tsiviilkohtupidamise seadus — avalikkus, suulisus, vahenditus ja võistlus —, kultuurrahvaste eelviimase ja viimase sajandi kultuuri arenemise tulemus, mille asendamiseks senini pole leitud midagi paremat. Seepärast tuleb protsessi põhimõtete püstitamise ettepanekud, mis on tehtud T. Grünthali poolt ülaltähendatud artiklis, lugeda täitsa tähtsusetuks.

Et näidata, kuivõrt kehtiv tsiviilprotsess on tema arvates vananenud ja kõlbmatu ega võimalda saada kätte seda, milleks ta on loodud, toob T. Grünthal näite, kuidas asjaajamist kohtus saab pahausuliselt venitada, kasustades protsessiseaduse poolt antud „piiramatud võimalused kasustada seadusnorme mitte õiguse kaitseks, vaid teha neist kuritarvitus“. Kui aga võtta toodud näite üksikasjad arutamisele, siis selgub, et säärases asjaajamise venitamises on protsessiseadus kõige vähem süüdi, peaaegu süüta, sest süü lasub peaaesjalikult meie oludel, osalt aga on protsessi venitamise võimalus tema moonutamise tagajärg.

On teada, et meie kohtud on tööga üle koormatud ja ainult seepärast, et kohtute tööpõld on suur, kuna töötegitajate arv on väike. Samuti on teada, et meie tsiviilkohtu lõivudega peetakse ülal ka kriminaalkohus, mispärast ei tule kõne alla tsiviilkohtute tasuvusetus, vaid ümberpöörduvalt — tsiviilkohtute koosseise võiks ja peab suurendama, kui tahtakse tsiviilasjade liikumise seisakut tõkestada või et nende liikumine ei oleks vähemalt nii pikaldane. Tsiviilkohtud tasuvad endid ära, kuna kriminaalkohtuid peaks ülal pidama riik omal otsesel kulul, sest kriminaalkohtud teotsevad peamiselt avalikõiguse huvides. Nüüd aga näeme, et kohtute kantseleides, tsiviilosakondades vähemalt, on pikemad kui pikad nõudjate sabad, kes ootavad asjade arutamisele määramist ja nende arutamist. Kas on protsessiseadus süüdi selles, et asjad võetakse meil arutamisele alles pärast mõne kuu möödumist peale nende esitamist nii üldkohtutes — rahukogudes, kui ka rahukohtunikkude juures peale mõne üksiku kohtuniku. Üldprotsess lubab määrata asju kaunis kiiresti, nimelt pärast 7 päeva kutse kätteandmisest möödumist. Tähendab, meil võiks protsess pääseda arutamisele rahukogus umbes kümnendal päeval juba pärast nõudepalve esi-

tamist, kuid kümne päeva asemel mööduvad meil kuud. Rahu-kohtuniku juures peaksid asjad tulema arutusele kolmandal-neljandal päeval pärast palve esitamist, kuid ka siin mööduvad tihtipeale terved kuud. Nõndanimetatud kauguse aeg, millest kõneleb T. Grünthal oma artiklis, ei saa meil üldse kõnesse tulla, sest meil puuduvad säärased kaugused — 300 km raudteel, ja ka see pikendaks tähendatud tähtaegu ainult ühe päeva võrra iga 300 km kohta. On selge, et siin protsessiseadus on päriselt süüta.

Järgmise venitamisasjaoluna mainib T. Grünthal vastunõude esitamist. On täitsa arusaamatu, kas T. Grünthal soovib vastunõude instituudi kaotamist protsessis, või mis ta sellega tahab öelda. Ei saa vist sugugi väita, et meil asjata esitatakse vastunõudeid, sest neilt tuleb maksta lõivud ja selle nõude tagasilükkamisel pannakse vastunõudja peale ka asjaajamiskulud. Kui vastunõude esitamisel on seadus andnud kohtule õiguse asja arutamist lükata edasi ja kostjale anda võimalus panna kirja vastunõue 3—7 päeva jooksul, siis, esiteks, sõltub selle soodustuse andmine kostjale täielikult kohtu äranägemisest ja, teiseks, ei nõua protsessiseadus mitte asja uuesti arutamisele määramist lükata edasi kuude viisi, milles T. Grünthal süüdistab jälle seadust, vaid see on samuti kohtu koormuse tagajärjel tekkinud saba küsimus. Kohus võib määrata kolmepäevase tähtaja kostjale kirjaliku vastunõudepalve esitamiseks ja kuulata asja seaduse järgi juba kas või seitsme päeva pärast².

Kolmanda venitamisabinõuna toob T. Grünthal tõendiste kogumise, olles arvamisel, et see pikaldane tõendiste esitamine, mis meil tegelikult aset leiab, on tingitud protsessiseadusest. Ka selles ei saa ühineda artikli autoriga.

Kehtiva protsessi loojad olid tõesti suured idealistid, nagu seda ütleb ka T. Grünthal, ja protsessi väljatöötamisel nad ei arvestanud seda, et teda võidakse hakata tarvitama ka

---

² Et senise seaduse järgi vastunõudepalve tuli vastu võtta ka siis, kui ta nõutud lisadega ja maksudega varustatud ei olnud, nende järelnõudmine pikemat aega nõuab, siis oli võimatu TKS § 341 juhtudel asja uuesti juba 7 päeva pärast arutusele määrata. Uus TKS võimaldab suuremat kiirust, oma määrusega § 194, et vastunõudepalve antakse tagasi, kui kõik nõudepalvete kohta seatud nõuded täidetud ei ole.

kurjasti protsessi venitamise mõttes. Seepärast ei tulnud nad ka mõttele, võtta sisse abinõusid, mis oleksid otse ja selgesti võimaldanud tõkkeit teha pooltele protsessi ettevalmistamise viivitamisel, vaid alles aastakümnete möödumisel, kui protsessualistid ja eriti kohtupraktikud avaldasid rahulolematust protsesside pikaldase käigu üle, hakati otsima vormilisi abinõusid sihiliku venitamise tõkestamiseks ning selle tagajärjeks oli 1914. a. novell, millega loodi uued §§ 330¹ ja 331¹. Neist paragraafidest teeb esimene pooltele kohuseks tuua ette hiljemalt esimesel sisulisel asja arutamisel kõik asjaolud, millel põhinevad nende nõuded ja vastuväited, samuti esitada kõik neil olevad tõendised või viidata neile tõendistele, mida nad ei saa kohe esitada. Sellest eeskirjast on näha, et protsessiseadus ei luba pooltele venitada protsessi tõendiste aeglase esitamisega. Kui kohus ei valva selle eeskirja täitmise järele, siis ei saa asja venimises süüdistada protsessiseadust, nagu seda teeb T. Grünthal.

Ei saa ühineda ka T. Grünthaliga selles, et „meie protsessis valitseb põhimõte, et pooled võivad tõendeid esitada ja uusi olusid ette tuua piiramatult mõlemas kohtuastmes kohtuotsuse tegemiseni“.

Peab aga tähendama, et meil valitseb tegelikult ülaltoodud põhimõte protsessiseaduse teostamisel, mis vildak kohtupraktis on meil päritud Vene ajast ja selle loomises on süüdi Vene Senat, kuid säärane praktis ei põhine protsessiseaduse õigel tõlgendamisel. Juba Vene ajal kurdeti, et protsessi teostamine on muutunud täitsa ebaõigeks. Nii kirjutas muude seas protsessualist G. Verblovski 1894. a. Kohtuministeriumi žurnalis, et „pea kogu asja instruksioon toimub apellatsioonistmes; asja juurdlemine, taotluste argumenteerimine ja poolte vastuvaidlused, asja faktiline ja juriidiline ettevalmistamine kantakse täielikult üle kohtu teise astmesse. Võib arvata, et esimene aste on protsessijate silmis kaotanud igasuguse autoriteedi, et tal on nende suhtes protsessi esialgse ettevalmistamise tähtsus, kuna asi ise lahendatakse, vastupidi protsessi § 11 nõudeile, ainult ühes astmes.“

Jälgides materiaalselt tõtt, Vene Senat, kelle järelevalvel teetsid kohtud, asus seisukohale, et teise astme kohus on kohustatud arutama läbi kõik esimeses astmes esitatud materjali, olenemata sellest, kas esimese astme kohus oli otsuse

tegemisel sellest kasustanud kõik või ainult osa, ja et protsessijatel on täielik vabadus esitada igasuguseid tõendisi protsessi lõpuni teises astmes, s. o. viimase istungini, mil asi lahendatakse sisuliselt, sest protsessiseadus ei sisalda selleks takistusi. Teiselt poolt pole jäänud Senati poolt ka mitte tähele panemata, et teiskordne kogu materjali läbivaatamine koormas üle teise astme kohtud, ja et liiga vaba võimaldamine tõendisi esitada protsessi lõpumomendini tekitab tegelikus elus möödapääsetamatuid raskusi, venitades protsesse aastate viisi, mis asjaolud sundisid Senatit seletama teistes otsustes, et teise astme kohus ei ole kohustatud arutama läbi iga tõendist, mis pooled esitanud, samuti ka mitte väljendama oma otsustes kaalutlusi iga esitatud dokumendi puhul, ning kui dokument oli kantud kohtuistungis protokollis, siis oli ta ka kohtus arutusel olnud; et kohus ei ole kohustatud kordama oma otsuses dokumendi arutamist, kui dokumendi kohta on olemas arutus esimese astme kohtuotsuses ja see otsus on kinnitatud teise astme kohtu poolt jne., mis otsustega oli loodud kohtutele segane seisukord. Pidades silmas Senati praksise vastuolusid ja kartes Senati ukaase, teise astme kohus arutas harilikult uuesti läbi kõik poolte poolt esitatud tõendid, lootes niiviisi vältida otsuse kasseerimist Senati poolt.

Mis puutub eriti küsimusse, kas kohtu teises astmes on lubatud uute tõendiste esitamine, siis ei sisalda küll kehtiv seadus selle kohta otseseid ja täpsaid eeskirju, kuid kui pidada silmas, et § 11 järgi kuuluvad tsiviilasjad läbivaatamisele sisuliselt kahes kohtuastmes; et § 330¹ järgi on pooled kohustatud esitama hiljemalt asja esimesel sisulisel võistluses kõik asjaolud, millel põhinevad nende nõudmised ja vastuvaidlused ning esitama kõik neil olemas olevad tõendid või vähemalt viitama neile tõendistele, mida nad ei saa esitada kohe; et § 768 räägib ainult poolte suulistest seletustest teises astmes; et § 771 näeb ette ainult tõendiste kontrollimise ja et § 745 p. 2 kirjutab ette apellaatorile — tähendada täpsalt apellatsioonkaebuses, missuguste asjaoludega või seadustega lükatakse ümber esimese astme kohtuotsuse õigsus, — siis peab neist protsessi eeskirjadest möödapääsetamatult tegema järgmised loogilised järeldused:

1) kehtiv seadus ei anna mitte ainult õigust protsessijatele esitada esimese astme kohtule kõik neil olevad andmed

ja tõendid, vaid nõuab nende esitamist ja kohustab selleks protsessijaid;

2) seetõttu on arusaadav ka see asjaolu, et protsessiseaduses puudub igasugune jälg uute väidete ja tõendite esitamise õiguse kohta teise astme kohtusse;

3) seepärast ei saa vastava keelu puudumisest järeldada poolte õigust uute tõendite esitamiseks, nagu seda on teinud Vene Senat, sest säärane järeldus oleks vastuolus protsessiseaduse konstruktsiooniga ja ta vaimuga;

4) seepärast ei ole asjatu § 745 p. 2-ga apellaatori peale pandud, uutest väidetest ja tõenditest kõnelemata, kohustis lükata ümber esimese kohtuastme otsuse õigsus ainult „asjaoludega“ või „seadusega“, kusjuures ei või olla kahtlust selle kohta, et „asjaolude“ all tuleb mõista kõike seda vaidlusmaterjali — faktilist ja juriidilist —, mis sisaldub kohtutoimetuses ja mis seetõttu oli esimese astme kohtu käsitluses otsuse tegemisel.

Sellest järgneb, 1) et TKS mõtte kohaselt seisab teise astme kohtu ülesanne ainult esimese astme kohtuotsuse õigsuse kontrollimises, ja sugugi mitte poolte kõigi juriidiliste ja faktiliste suhete uuesti konstrueerimises ja 2) et T. Grünthali etteheide, — kui see käib protsessi eeskirjade kohta, — et „meie protsessis valitseb põhimõte, et pooled võivad tõendeid esitada ja uusi olusid ette tuua piiramatult mõlemas kohtuastmes kohtuotsuse tegemiseni“, ei leia alust selles seaduses.

T. Grünthal kurdab muu seas, et tunnistajad elavad tihti-peale laiali mööda riiki, mis ka takistab kiiret ülekuulamist ning venitab protsessi. Peaks olema arusaadav, et ei saa protsessiseadusega sundida juhuslikult ühes ja samas asjas tunnistajaks sattunud isikuid elama üheskoos ja võib-olla isegi kohtuasukohas. Kuid ka neil juhtudel oleneb jälle kohustust kiirendada ülekuulamist sellega, et ühele rahukohtunikule saadetakse asjatoimetuse ja teistele küsimuslehed toimetuse asemel.

Neljanda venitamisinõuna esitab artikli autor kolmanda isiku asjasse astumise § 663 alusel. Ka siin tuleb küsida, kas autor soovib selle instituudi kaotamist? Kuigi see ehk oleks kuidagi mõeldav, ei saa jätta tähendamata, et see instituut on kõigis välismaade protsessides olemas ja tema

kaotamine seetõttu, et võidakse tarvitada teda ka kurjasti — asjade venitamiseks, oleks küll vähe põhjendatud.

Kui T. Grünthal leiab, et meil kehtiv tsiviilprotsess on kõlbmatu, sest ta põhimõtted olevat vananenud, siis käib see kõigi kultuurrahvaste protsesside kohta Euroopas, sest kõigi nende protsessid on rajatud samadele põhimõtetele ja erinevad üksteisest ainult üksikute eeskirjade üksikasjades. Ja nüüd alles, kui uus projekt on valmimas, tõstetakse häält nende põhimõtete vastu. Olgu lubatud küsida, kus olid protestijad siis, kui uus eestikeelne protsess oli rajamisel? Oli ju 1927. aastal tehtud avalikuks, et uus protsess rajatakse Vabariigi Valitsuse otsusega kehtiva TKS põhimõtetele.

Kuivõrt T. Grünthali poolt toodud väited uue projekti vastu on ebatõsised, järgneb muu seas ka järjekindlusetusest, mis on omane ta argumentatsioonile: ühelt poolt ta mõistab hukka kehtiva protsessi põhimõtted, kuid teiselt poolt soovib võtta meie uude protsessi norme „uusimaist Lääne-Euroopa protsessidest“. Kuid uusimad Lääne-Euroopa protsessid on rajatud samadele tema poolt kõlbmatuks tunnustatud põhimõtetele?

Need, kes kehtiva protsessi alusel on teotsenud kauemat aega kas kohtunikuna või advokaadina, need teavad temast lugu pidada. Tema kõrvaleheitmine enne, kui on juba töötatud välja uus ja parem, oleks vähemalt ettevaatamatu.

Vastuseks eelnevale.

Väga lugupeetud hr. J. Vender, TKS eelnõu väljatöötamise komisjoni liige, on austanud eelneva artikliga minu arvustist, mis ilmus „Õiguses“ nr. 1 s. a. TKS eelnõu kohta. Nagu lugejad on võinud märgata, oli see minu kirjutis õieti sissejuhatuseks artiklite seeriale, mis avaldan „Õiguses“ TKS eelnõu kohta ja mille ilmumine tänini jätkub. Oleks seepärast loogiline, et mind lastaks oma seisukohad ja esitised lõpuni väljendada, enne kui nende vastu hakatakse vaidlema. Kahjuks pole hr. J. V. oodanud, kuni minu seisukohad on tervelt ja lõplikult TKS eelnõu suhtes avaldatud, vaid on asunud juba enne seda, ainult minu sissejuhatava artikli põhjal, mind arvustama. Juriidilises vaidluses säärane meetod pole aga tänini olnud kohaldatav ja seepärast ei saa ka hr. J. V. vastuseletused avaldada soovitud mõju. Tema järeldused tunduvad seetõttu veidi kahvatud ja, võiks öelda, arusaamatud.

1) Kus on näit. minu artiklis öeldud, et tsiviilprotsessi põhisambad — avalikkus, suulisus, vahenditus ja võistlus — tuleks kõrvale heita? Kui ma näitan väärnähtusi, milleni need põhimõtted kehtivas protsessis on arendatud, mis takistab kohut mõista kiiresti ja õiglaselt, siis on see ikka midagi muud kui järeldab hr. J. V. Muidugi, kui mõnest artiklist välja noppida üksikuid sõnu ja lauseid ja neidki veel moonutada, siis võib tõesti imelikkude järeldusteni jõuda, kuid säärane argumentatsioon on käesolevas küsimuses vaevalt kõlblik.

2) On huvitav kuulda, et Vene Senat oma üle 50 a. tegevuse kestel ekslikult tõlgendas TKS norme, samuti, et Vene protsessualistid, nagu Issatšenko, Vaskovski jt., neist samase selgusega jagu ei saanud, kui näit. see ilmneb lugupeetud hr. J. V. artiklist. Tõesti palju arusaamatusi oleks siis ära jäänud ja TKS reformimise töö osutuks siis asjatuks. — Kahjuks on aga väga nimekad Vene juristid väljendanud koguni teissuguseid seisukohti kui meie autoriteet.

3) Hr. J. V. arvab, et tsiviilprotsess muutub kiireks, kui suurendada kohtute koosseise. Ei vaidle vastu, et kohtute koosseisude suurendamine rahukohtuis ehk osaliselt põhjendatud oleks, kuid ei tohi unustada meie riigikassa kandevõimet. Otstarbekohase korraldamisega võib vahest saavutada ka vähete kuludega tõhusamaid resultate.

4) Kus mina olin 1927. a.? Tänapäevani polnud keegi avalikkuse poole pöördunud, et teada saada seisukohti, mis võiksid olla soovitatavad TKS eelnõu väljatöötamisel. Vastav komisjon tegi kantseleirahus oma tööd ja alles siis, kui eelnõu sai avalikult teatavaks, avanes ka nende ridade kirjutajal võimalus selle kohta oma märkmeid teha. Teen neid oma kohtuniku-praktiku sisetundest ja parimaist soovest oma kodumaa vastu aetuna, sest mul on võimalik olnud tähele panna neid puudusi, mis kehtival TKS-l on olemas ja mis siiski oleksid välditavad, kui vastavalt asja juurde asuda. Olen väljendanud, kui riigikodanik, ka oma eitavat suhtumist sellesse töösüsteemisse, kuidas meil seadustikke eestistatakse, ja nähtavasti selles suhtes, mis õieti on minu sissejuhatava artikli kandvam osa, on ka hr. J. V. minuga solidaarne, sest tema selles suhtes minule üldse ei oponeeri.

5) Mis mõttes ma olen soovitanud meie TKS eelnõu koostamisel jälgida Lääne-Euroopa uusimaid seadustikke, eelnõusid ja teoreetikute uurimusi, peaks küllalt selge olema, kes hoolikalt minu artikli läbi loeb. Selles kogu kurbloolus seisabki, et meil ei taheta midagi õppida vanadelt kultuurrahvailt, vaid tõlgitakse Vene seadusi innukalt edasi, mis juba enne maailmasõda venelaste endi veende järgi vajasis põhjalikumalt parandamist. *Sapienti sat!*

T. Grünthal.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1933. a. märtsikuu tegeluse ülevaade.

I. Esitatud eelnõud. Märtsikuul esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule järgmised eelnõud, mis Riigikogu juhatuse poolt määrati:

1. Üldkomisjoni: 1. Konsulaarseadus. 2. Riigi Statistika Keskbüroo põhimääruse muutmise seadus. 3. Konkursi ärahoiu kokkuleppe (akordi) seadus. 4. Kaubalaeva deki juht- ja meeskonna sõidu seaduse täiendamise seadus. 5. Meremeeste seaduse täiendamise seadus. 6. Posti, telegraafi, telefoni ja raadio seaduse § 84 muutmise seadus. 7. Nakkushaiguste vastu võitlemise seadus.

2. Rahaasjanduse komisjoni: 8. Maal asuvate kinnisvarade maksu seadus. 9. Lennuvarustise muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise seadus. 10. Põllumajandusliikude eravõlgade korraldamise seadus. 11. Riigi eelarve seaduse § 34¹ muutmise seadus. 12. Eesti Maapanga põhikirja muutmise ja täiendamise seadus. 13. Eesti Vabariigi 1932./1933. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1.

3. Maakomisjoni: 14. Maamõõdu seadus. 15. Metsaseadustik.

4. Sotsiaalkomisjoni: 16. Kaubandusametite, ladude ja kontorite teenijate normaalpuhkeaja kindlustamise seaduse § 13 muutmise seadus.

Riigikoguliikmete poolt algatati: 17. Riigikontrolli seadus — rkl. K. Soonbergi ettepanek, antud üldkomisjoni. 18. Saaremaa piiriaeade seadus — rkl. O. Pukki ettepanek, antud maakomisjoni.

II. Vastuvõetud seadused. Märtsikuul võttis Riigikogu vastu järgmised seadused:

1. Rahaasjanduse komisjoni ettepanekul: 1. Eesti Vabariigi 1933./1934. a. kulude ja tulude eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus (2. III 1933). 2. Rahaseaduse muutmise seadus (24. III 1933). 3. Peeter Põllu perekonna pensioni seadus (24. III 1933). 4. Eesti Vabariigi 1931./1932. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus (24. III 1933). 5. Tollipõhitariifide seaduse muutmise ja täiendamise seadus (24. III 1933). 6. Riigi eelarve seaduse § 34¹ muutmise seadus (28. III 1933). 7. Lennuvarustise muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise seadus (28. III 1933). 8. Eesti Vabariigi 1932./1933. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 (29. III 1933). 9. Eesti Vabariigi 1933./1934. a. kulude ja tulude eelarve (30. III 1933).

2. Üldkomisjoni ettepanekul: 10. Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse muutmise seadus (2. III 1933).

11. Postijaamade muutmise seadus (2. III 1933). 12. Riigi Statistika Keskbüroo põhimääruse muutmise seadus (28. III 1933).

III. Vastuvõetud esitised. Riigikogu võttis vastu Vabariigi Valitsuse esitise Eesti territoriaalvetes ja riigipiiriga poolitatud sisevetes kaitseseisukorra kestuse pikendamise asjus kuni 1. nov. 1933.

IV. Tagasilükatud eelnõud: Märtsikuul lükkas Riigikogu tagasi rahaasjandusekomisjoni ettepanekul: 1. Tempelmaksu seaduse muutmise seaduse (10. III 1933).

V. Vabariigi Valitsusele tagasi antud eelnõud: Vabariigi Valitsusele anti tagasi järgmised eelnõud: 1. Linnade heaks võetava isikumaksu seadus. 2. Väljaveo soodustamise seadus. 3. Või-hinna kindlustamise seadus. 4. Valuuta langetamisest kasusaajatelt võetava ühekordse maksu seadus. 5. Palkade vähendamise seadus.

VI. Komisjonide tegevus. Komisjonide tegevusest võib tähtsamat märkida: Rahaasjanduse komisjon (laiendatud koosseisus) arutas riigi 1933./1934. a. eelarvet ja võttis selle vastu. Rahaasj. kom. (harilikus koosseisus) asus Põllumajandusliikude eravõlgade korraldamise seaduse arutamisele. Üldkomisjon lõpetas Kriminaalkohtupidamise seadustiku läbivaatamise ning võttis vastu Kohtu otsuste põhistamise ning nende seadusjõu kui ka tähtaegade osas Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse (rkl-te R. Eliaseri ja A. Jõeääre algatus). Maakomisjon asus Maamõõdu seaduse ja Metsaseadustiku arutamisele.

VII. Põhiseaduse muutmine. Rahvaalgatamise korras esitatud Eesti Vabariigi Põhiseaduse muutmise eelnõu (Vabadussõjalaste eelnõu) toetas esialgse (kontrollimata) kokkuvõtte järgi üle 55 000 hääleõigusliku kodaniku. Edaspidine käik on eelnõule andmata, sest enne tuleb lahendada mõned esitatud protestid.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas maksuaastal surnud isiku tulumaksu määramisel tuleb arvesse võtta ka elatusmiinimumi määr?

Vastus: jaatav.

Tulumaksu seaduse § 3 põhjal arvatakse tulumaks maksukohuslase eelmise aasta kogutulude põhjal. Sama seaduse § 21 esimese lõike järgi on selles lõikes tähendatud elatusmiinimumi määrad tulumaksust vabad, ning sama paragraafi teise lõike järgi elatusmiinimumi määrad arvatakse maha maksukohuslase tulusummast tulumaksu arvestamisel. Näiteks NN 1931. a. tulumaksu aluseks on tema 1930. a. tulu summa. Et NN suri 1931. a. alguses, siis tuleb

tema 1930. a. tulusummast mahaarvamisele Tulum. sead. § 21 teise lõike põhjal tema 1930. a. elatusmiinimumiks määratud summa. See elatusmiinimumi määra mahaarvamine ei või ära jääda seepärast, et NN 1930. a. tulu pealt maksmisele kuuluva 1931. a. tulumaksu peab tegelikult maksuma mitte NN, vaid tema pärandustomp. Tulumaksu sead. § 21 neljandas lõikes on küll tähendatud, et neid (s. o. esimeses lõikes ette nähtud) mahaarvamisi ei tehta juriidilistel isikutel. Kuid et mahaarvamised tehakse eelmise aasta tuludest, siis tuleb seda lõiget nii mõista, et neid mahaarvamisi ei tehta juriidiliste isikute tuludest. Käesolevas näites on aga tegemist mitte juriidilise isiku, vaid NN 1930. a. tuludega.

(Rkha toim. nr. 21 II — 1933.)

Kas vaimuhaigete ja langetõbiste eest hoolitsemise kulude kandmise kohta on kohaldatavad Hoolikandeseaduse §§ 19, 20 ja 21 eeskirjad?

Vastus: eitav.

Vaimuhaigete ja langetõbiste eest hoolitsemise kulude kandmine ravimisasutistes, varjupaikades ja perekondades ühes neisse paigutamise kuludega toimub Hoolek. s. §§ 124, 125 ja 126 järgi ning nende kulude kandmise kohta ei ole kohaldatavad Hoolek. s. §§ 19, 20 ja 21 eeskirjad. § 126 näeb ette otseselt, et vaimuhaige ja langetõbise saatekulud ravimisasutisse, varjupaika või perekonda kannab, kui vaimuhaige ise ja tema sugulased seda ei suuda, see omavalitsusasutis, kelle piirkonnas vaimuhaige või langetõbine asutisse paigutamise ajal viibib, mille juures ei ole ette nähtud kulude tagasiandmise võimalust teiselt omavalitsusasutiselt Hoolek. s. § 19 kohaselt või varjupaika paigutava alalise elukoha omavalitsusasutiselt. §§ 19, 20 ja 21 kohaselt võib hoolekande kohustise üle otsustada abiandmise korraldamisel vaimuhaigele ja langetõbisele üksnes kodus, kuna paigutamisel perekonda, ravimisasutisse või varjupaika on abiandmiskulude kandmine teisiti korraldatud §§ 124, 125 ja 126.

(Rkha toim. nr. 233 I — 1933.)

Kas rohuteadlase suhtes, kes katkestanud oma tegevuse proviisorina rohkem kui kümneks üksteisele järgnevas aastaks, kuid kes selle aja jooksul on Tervishoiuvalitsuse poolt proviisoriks registreeritud ja temale vabamüügiapteekides töötamise luba antud, on kohaldatav Tervishoiu personaali kutsetegevuse seaduse § 33?

Vastus: jaatav.

Tervishoiu personaali kutsetegevuse seaduse (RT 24 — 1932) § 33 järgi sama seaduse § 1 tähendatud isikud (loendatud ka rohu-teadlased), kui nad pärast vastava kutse saamist sellel kutsealal tegelikult ei ole töötanud kümne aasta jooksul või kui nad tegeliku töötamise on katkestanud kümneks üksteisele järgnevas aas-

taks, võivad saada loa kutsetegevuseks Tervishoiu- ja Hoolekandevalitsuselt kas tingimusteta või tingimusel, et nad vastava õppeasutise juures õiendaksid uued katsed ja teeksid praktilised tööd alustel ja korras, mis igal üksikul juhul määrab Tervishoiu- ja Hoolekandevalitsus. Tingimusteta võidakse luba anda isikuile ainult siis, kui nad pidevalt on seisnud ühenduses arstiteaduse, rohuteaduse ja rahvatervishoiu aladega. Eeltoodud § 33 käib ka nende kohta, kes küll on registreeritud (§ 37), kuid tegeliku töötamise oma kutse alal katkestanud kümneks üksteisele järgnevaks aastaks. Teotsemise kohta oma ameti alal võivad tõenduseks olla teenistuslehe andmed.

(RkHA toim. nr. 298 II — 1933.)

Kas protsentuaalne vahekord teatavas ettevõttes kindlustatud tööliste arvu ja ametnikkude arvu vahel võib kindlustusühingu juhatusel kindlustusmaksu määra kõrgendamiseks põhjust anda?

Vastus: eitav.

Tööst. töö sead. §§ 460—462 põhjal kindlustatakse kindlustusmaksude suuruse väljaarvamise põhijooned Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi otsusega pärast nende läbivaatamist Kindlustusnõukogu poolt. Sama seaduse § 465 järgi määratakse iga-aastane kindlustusmaksude suurus kokkukõlas nende maksude väljaarvamise põhijoonetega. Tööliste kindlustusühingute põhikirja § 36 järgi võib ettevõtet ühest kindlustusmaksu tariifi liigist kõrgemasse maksuliiki üle viia samuti kinnitatud põhijoonete alusel ja piirides. Haridus- ja sotsiaalministri poolt 12. juulil 1930. a. kinnitatud kindlustusmaksu tariifi (RT 59 — 1930) käsitamise aluste § 3 järgi võib kindlustusühingu juhatus määrata maksumäära neile ettevõtetele, mis kindlustusmaksu tariifis ei ole tähendatud, ning § 9 järgi võib kindlustusühingu juhatus kindlustusmaksu määra kõrgendada, kui mingis ettevõttes on suurem hädaoht olemas kui normaaloludes. § 9 on ühtlasi loendatud rida suurema või väiksema hädaohtlikkuse tunnuseid ning nende hulgas ei ole ühtki niisugust, mis lubaks selle paragraafi alusel talitada seoses asjaoluga, missuguses vahekorras on teatavas ettevõttes kindlustatud tööliste arv ja ametnikkude arv ja kas viimaseid üldse ettevõttes on olemas.

(RkHA toim. nr. 322 II — 1933.)

Kas Maksudevalitsuse ametnik võib Maksupeakomitee alalise liikme ajutiseks kohustetäitjaks olla?

Vastus: eitav.

Maksustamiskorralduse seaduse (RT 1 — 1932) § 20 järgi koosneb Maksupeakomitee kahest Vabariigi Valitsuse poolt määratud alalisest liikmest ja sama seaduse § 24 järgi juhul, kui Maksupeakomitee alaline liige ei saa istungist osa võtta, asendab teda Kohtu-

ja Siseministeeriumi kodifikatsiooniosakonna liige kohtu- ja siseministri määramisel. Teisi asetäitjaid alalistele liikmetele Maksustamiskorralduse seadus ette ei näe, ja seni kui Maksupeakomitee alaline liige ei ole oma ametist jäädavalt vabastatud, puudub alus tema asemele isiku määramiseks Maksudevalitsuse ametnikkude hulgast, kes ajutiselt tema kohuseid täidaks, sest säärane isik Maksupeakomitee koosseisust asjade arutamisel Maksustamiskorralduse seaduse alusel osa võtta ei saa, sest juhul, kui alaline liige ei saa osa võtta Maksupeakomitee istungist, asendab teda kohtu- ja siseministri poolt määratud kodifikatsiooniosakonna liige. Viimane nõue on seepoolest tähtis, et Maksustamiskorraldamise seadusega on Maksupeakomitee tehtud sõltumatuks Maksudevalitsusest.

(Rkha toim. nr. 377. II — 1933.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Kas võib meil kehtivate seaduste järgi aktsiaseltsi nimelise aktsia omandiks üleminek ühelt aktsionärielt, kes aktsia tekstis on märgitud selle omanikuna, teisele isikule toimuda viimase poolt aktsiale kirjutatud nimeta üleandepalkkirja põhjal?

Vastus: eitav.

RT 65/66 — 1920 avaldatud seadus aktsiaseltside asutamise kohta käivate seaduste muutmise ja täiendamise üle lubab aktsiaseltselt välja anda peale nimeliste aktsiate ka nimeta aktsiaid, kuid seejuures vastavate kitsendustega. Nimelt peab aktsiaseltsi põhikirjas olema tähendatud nii nimeliste kui ka nimeta aktsiate üldarv ja peale selle veel mõlema liigi aktsiate arv, mis seltsi asutajad omale jätavad. Vabariigi Valitsus või vastavad ministeeriumid, kellest oleneb aktsiaseltsi asutamiseks loa andmine, peavad asutamise loa andmisel eriti kaaluma ja arvestama, et seltsi põhikirjas tähendatud nimeliste aktsiate arv üldiselt, kui ka nende nimeliste aktsiate arv, mis seltsi asutajad omale jätavad, oleksid küllalt suured, et kindlustada aktsionäride huve. Vastasel korral jääb luba a./s. asutamiseks andmata.

Selle seaduse mõte ning siht on selged. Aktsionäride eneste kui kõrvaliste isikute huvide kaitseks peab a./s. nimeliste ja nimeta aktsiate arv põhikirjas olema täpsalt kindlaks määratud ja seda arvu, eriti ka nimeliste ning nimeta aktsiate proportsiooni, ei või muuta teisiti kui ainult seaduslikus korras ette nähtud põhikirja muutmisega. Seetõttu ei saa üldse olla seisukorda, kus nimelise aktsia omanik, tehes aktsiale blanko-üleandepalkkirja, loovutaks selle iga ettenäitaja omandiks, s. o. muudaks nimelise, teatud isikule kuuluva aktsia nimetuks. Järelikult omandiõiguse loovutus nimelise aktsia kohta võib toimuda ainult teatud isikule, milleks tuleb endise omaniku poolt teha vastav loovutuspealkiri aktsiale, ära tähenda-

des selles isikut, kellele see aktsia omandiks on üle läinud. Alles peale seda kui aktsia säärase nimelise loovutuspealkirjaga on esitatud a./s. juhatusel, võib toimuda aktsia ülekandmine uue omaniku nimele a./s. raamatuis ja saab uus aktsia omanik kõik põhikirja järgi aktsionärile kuuluvad õigused.

(RkhT toim. nr. 130 — 1933.)

Kas võib isik, kes kinnisvara omandas avalikul sundmüügil ja kelle järgi kinnisvara on arvatud vastava kohtumäärusega (TKS §§ 1874, 1875) ning kes asetatud selle kinnisvara valdamisele, taotella endise omaniku väljatõstmist sellest kinnisvarast valduse ennistamise hagiga?

Vastus: jaatav.

Ekslik on kaebaja väide, nagu võiks isik, kes kinnisvara omandas avalikul sundmüügil ja kes on kohtumäärusega kinnitatud selle omanikuks ning asetatud selle valdamisele, taotella ainult omandiõiguse hagiga endise omaniku väljatõstmist sellest kinnisvarast. BES § 814 määrab selgesti, et kinnisvara ostja, olgu ost toimunud vabatahtlikult või sunniviisiliselt peetud oksjonil, võib nõuda, et teda kohtulikult asetataks kinnisvara valdamisele. Et aga TKS §§ 1874 ja 1875 põhjal kohus teeb iga kordaläinud sundmüügi puhul määruse, millega sundmüügil omandatud kinnisvara kinnitatakse ostjale ja antakse viimasele sellest määrusest ärakiri, mille järgi kinnisvara kinnistusraamatuis kantakse ümber tema nimele, siis kokkukõlas BES § 814 ja TKS § 1209 reeglitega, mis räägivad üldse kohtulikult kellegi omaks mõistetud vara tema valdamisele andmisest, järgneb, et ostjal säärasel juhul, kui tema on kohtulikult kinnitatud kinnisvara omanikuks, on õigus nõuda kohtult selle tema määruse täitmiseks täitelehte, et tema kohtutäituri poolt asetataks tema omandiks tunnistatud kinnisvara valdamisele. Endastmõistetavalt kuulub kohtulikule valdamisele asetamise mõiste alla ka endise omaniku väljatõstmine kinnisvarast, kui ta keeldub vabatahtlikult sealt lahkumast, sest kinnisvara tegelik äravõtmine endise omaniku valdamisest on ju avaliku sundmüügi paratamatu tagajärg ja kohtumäärusel, millega kinnisvara uueks omanikuks kinnitati ostja, kui see kohtumäärus on seadusjõus, on ka endise omaniku suhtes sama jõud kui igal teisel kohtuotsusel. Asetati aga uus omanik kinnisvara valdamisele säärase kohtumääruse täitmiseks ja rikub endine omanik sellest hoolimata tema valdust, siis on uuel omanikul muidugi õigus oma valduse ennistamiseks ja kaitseks pöörduda sellekohase hagiga kohtu poole (TKS § 1806 p. 2, BES § 685).

(RkhT toim. nr. 139 — 1933.)

T. G.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trüükoda O./Ü., Tartu, 1933.

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED.

S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, K. Gyldenstube, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trakmann.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitav masinakiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmise. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Toimetus jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartus, Aia tn. nr. 35.

1933. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

neljateistkümne aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1931. a. ja 1932. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

**Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.**

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920. a. — 1932. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 66.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. à kr. 4.50; 1929., 1930., 1931. ja 1932. a. à kr. 7.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tartu, Ala tän. nr. 35, telefon nr. 81.**

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti.

